

Dostupnost i posudba kulturnosvjесnih knjiga u hrvatskim narodnim knjižnicama: djela dobitnika Nobelove nagrade u periodu od 1980. do 2000. godine

Matak, Ana Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:937810>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-02**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za informacijske znanosti

Diplomski sveučilišni studij informacijske znanosti (jednopedmetni)

Ana Marija Matak

Dostupnost i posudba kulturnosvjesnih knjiga u hrvatskim narodnim knjižnicama: djela dobitnika Nobelove nagrade u periodu od 1980. do 2000. godine

Diplomski rad

Zadar, 2023.

Sveučilište u Zadru
Odjel za informacijske znanosti
Diplomski sveučilišni studij informacijske znanosti (jednopedmetni)

Dostupnost i posudba kulturnosvjесnih knjiga u hrvatskim narodnim
knjižnicama: djela dobitnika Nobelove nagrade u periodu od 1980. do
2000. godine

Diplomski rad

Studentica:

Ana Marija Matak

Mentor:

doc.dr.sc. Mirko Duić

Zadar, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Ana Marija Matak**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Dostupnost i posudba kulturnosvjесnih knjiga u hrvatskim narodnim knjižnicama: djela dobitnika Nobelove nagrade u periodu od 1980. do 2000. godine** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 28. rujna 2023.

Sažetak

Narodne knjižnice ustanove su koje svoje aktivnosti razvijaju u korist zajednice. Danas, u suvremeno doba, usmjerene su na informiranje, obrazovanje, stvaranje kulturnog identiteta te međukulturalnu komunikaciju. Kako bi iste zadaće jedne narodne knjižnice bile ostvarene, potrebno je da kroz svoj knjižnični fond, knjižnica osigura svojim korisnicima raznoliki izbor građe. Stvaranje kulturnog identiteta i međukulturalne komunikacije moguće je ostvariti kroz tekstove, knjige, građu iz drugih kultura. Riječ je o kulturnosvjesnim knjigama koje dolaze iz drugih zemalja, napisane na drugom jeziku, a daju autentičan osjećaj određene kulture. U ovom radu, knjige iz drugih kultura odabrane su prema autorima nagrađenim Nobelovom nagradom u razdoblju od 1980. do 2000. godine. Cilj rada je istražiti dostupnost i posudbu djela autora nagrađenih Nobelovom nagradom u fondu šest hrvatskih narodnih knjižnica: Knjižnice grada Zagreba, Gradska knjižnica Marko Marulić Split, Gradska knjižnica Rijeka, Gradska knjižnica i čitaonica Pula, Gradska knjižnica Ivan Goran Kovačić Karlovac i Gradska knjižnica Požega. Istraživanje je potrebno jer radovi na temu kulturnosvjesne literature nisu zastupljeni i rezultati bi poslužili za stjecanje uvida u stanje dostupnosti navedenih kulturnosvjesnih djela te njihove posudbe posljednjih 365 dana u hrvatskim narodnim knjižnicama. U istraživačkom dijelu rada prikazat će se rezultati dobiveni pretraživanjem knjižničnih kataloga odabranih narodnih knjižnica prema imenima autora nagrađenih Nobelovom nagradom u razdoblju 1980. do 2000. godine.

Ključne riječi: narodne knjižnice, kulturna raznolikost, Nobelova nagrada za književnost, dostupnost kulturnosvjesne literature

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Narodna knjižnica - definicija	2
2.1. Misija, vizija narodne knjižnice	3
2.2. Uloga narodne knjižnice u suvremenom dobu	4
3. Kultura	7
3.1. Kulturalna raznolikost u knjižnici	7
4. Svjetska književnost	12
4.1. Važnost čitanja u međunarodnom razumijevanju	12
4.2. Svjetska književnost kao sredstvo komuniciranja s ostatkom svijeta	15
4.3. Prijevodi i razmjena djela svjetske književnosti	16
4.4. Izazovi svjetske književnosti	17
5. Kulturnosvjesna literatura	21
6. Nobelova nagrada	25
6.1. Nobelova nagrada za književnost	27
7. Istraživanje dostupnosti literature autora nagrađenih Nobelovom nagradom u hrvatskim narodnim knjižnicama	30
7.1. Cilj i svrha istraživanja	30
7.2. Istraživačka pitanja	31
7.3. Metodologija	31
7.4. Nobelovci i njihovo državljanstvo	32
7.5. Rezultati istraživanja o dostupnosti literature Nobelovaca	35
Opis i stanje dostupnosti Nobel djela u pojedinoj narodnoj knjižnici	49
7.5.1. Knjižnice grada Zagreba	49
7.5.2. Gradska knjižnica Marko Marulić Split	50
7.5.3. Gradska knjižnica Rijeka	50
7.5.4. Gradska knjižnica i čitaonica Pula	50
7.5.5. Gradska knjižnica Ivan Goran Kovačić Karlovac	51
7.5.6. Gradska knjižnica Požega	51
7.6. Rasprava	53
8. Zaključak	56
Literatura	58

Popis tablica

Tablica 1. Autori nagrađeni Nobelovom nagradom u periodu 1980.-2000. godine	33
Tablica 2. Nagrađeni autori i njihovo državljanstvo.....	34
Tablica 3. Podaci o ukupnoj knjižničnoj građi istraženih narodnih knjižnica.....	36
Tablica 4. Ukupno Nobel djela - objedinjeni pregled za sve knjižnice	38
Tablica 5. Segment 1: Broj knjižnične građe od autora nagrađenih Nobelovom nagradom u istraženim knjižnicama	39
Tablica 6. Segment 2: Posudba Nobel-djela prema vremenskim periodima	42
Tablica 7. Posudba knjižnične građe prema vremenskim periodima: objedinjeni pregled za istražene knjižnice.....	43
Tablica 8. Postotak građe prema jeziku, pregled podataka za pojedine knjižnice.....	44

Popis grafikona

Grafikon 1. Spol autora.....	36
Grafikon 2. Ponuda i posudba Nobel-naslova za istražene narodne knjižnice	45
Grafikon 3. Posudba Nobel-naslova posljednjih 365 dana - objedinjeni pregled.....	46
Grafikon 4. Broj ponude i posudbi Nobel-naslova u posljednjih godinu dana u svim istraženim knjižnicama	47
Grafikon 5. Ponuda i posudba Nobel-primjeraka u istraženim knjižnicama	48

Popis slika

Slika 1. Kulturalni život/pozadina Nobelove nagrade za književnost	1
Slika 2. ZAKI katalag	40

1. Uvod

Narodne knjižnice ustanove su koje svojim djelatnostima podržavaju međukulturalnu komunikaciju. Imaju moć osigurati zajednici raznolikost građe kroz koju bi društvo imalo priliku upoznati i razumjeti druge kulture, steći drugačiju perspektivu koja izlazi izvan njihovog kulturnog okvira. Jedan od zadataka koje narodna knjižnica mora ispuniti jest promicanje tolerancije između kultura. Način na koji narodna knjižnica to ostvaruje jesu informacije i građa koja predstavlja različite kulturne perspektive. Riječ je o kulturnosvjesnim djelima koja omogućuju autentičan način povezivanja čitatelja s osobama iz drugih kultura. U kulturnosvjesnim djelima izbjegava se postavljanje stereotipa, nastoje se očuvati točni izrazi i poslovice neke kulture, izbjegava se rasistički humor odnosno nastoje se prikazati sve različitosti neke kulture u njenom originalnom obliku. S obzirom na obrazovnu i kulturnološku važnost, u radu se istražuje dostupnost kulturnosvjesnih djela u fondu hrvatskih narodnih knjižnica. Prikazati će se u kolikoj mjeri su zastupljena djela autora nagrađenih Nobelovom nagradom za književnost u razdoblju 1980. do 2000. godine te posuđivanost ovih djela u periodu od godinu dana.

Slika 1. Kulturalni život/pozadina Nobelove nagrade za književnost¹

¹ „The cultural life of the Nobel prize in literature.“ YouTube. URL: <https://www.youtube.com/channel/UC0u3f7w9JY5a3gZT-zvKHbw/videos?view=0&sort=da> Pristupljeno: 23. rujna 2023

2. Narodna knjižnica - definicija

D'haen (2012) knjižnicu definira u višestrukome značenju – kao kuću knjiga, folio² naslova, seriju publikacija i sabranih djela. U novije vrijeme knjižnica podrazumijeva i digitalni repozitorij – koji može imati značajnu ulogu u nabavi i distribuciji djela književnosti diljem svijeta. Riječ je o ustanovi koja je najvažnija i najstalnija od svih institucija koje je imala poseban afinitet prema svijetu književnosti tijekom stoljeća. Knjižnice imaju i važnu društvenu ulogu kao repozitoriji znanja, mjesta napretka obrazovanja i kao fizički prostor zajednice koji je slobodno otvoren svima. D'haen ističe kako je knjižnica uvijek predstavljala središte učenja, a nikad nisu bile skladište knjiga. Knjižnice imaju važnu ulogu kao pružatelji niza usluga, od posudbe knjiga i pristupa računalu do dječjih aktivnosti, tečajeva i prostora za sastajanje zajednice te kao ustanove koje čuvaju i promiču kulturnu baštinu. Može se reći kako je razumijevanje vrijednosti knjižnica složeno pitanje zbog širokog raspona usluga koje knjižnice pružaju i njihove netržišne prirode (Cameron, 2022).

Pojedini knjižničari dali su svoje definicije knjižnice, pa tako pakistanski knjižničar Khawaja Noor Elahi smatrao je da je knjižnica vrijednost od primarne važnosti za civilizirano društvo, te kako je njezin cilj zadovoljiti društvene, kulturne, intelektualne, duhovne potrebe muškaraca, žena i djece. Njegov kolega, također pakistanski knjižničar, Mahmud Hasain smatrao je kako bi knjižnica mogla pomoći u borbi za ljudska tijela i umove te pomoći u odupiranju rasnim, vjerskim i ideološkim predrasudama (Hammond, 2020).

U navedenim definicijama može se primijetiti kako je uloga knjižnice nužna u razvijanju pojedinca u društveno, kulturno i intelektualno razvijenu osobu koja postaje dio civiliziranog društva.

Narodna knjižnica definira se kao javna ustanova čije su zbirke i usluge namijenjene svim stanovnicima s ciljem promicanja pismenosti i čitanja kod djece, mladih i odraslih; pružaju informacije važne za svakodnevni život, potiču formalno obrazovanje te omogućuju cjeloživotno učenje i usavršavanje. Narodna knjižnica djeluje kao kulturno i informacijsko središte kroz organiziranu mrežu središnjih knjižnica (regionalnih, gradskih, općinskih) i svojih ogranaka te pokretnih knjižnica (bibliobusi, bibliobrodovi). Pojava prvih narodnih knjižnica potječe još od polovice 19. stoljeća kada su doneseni zakonski propisi o stalnom financiranju iz državnih

² Folio dolazi od latinske riječi folium: list, a oznaka je za takozvani bibliografski format ručno tiskane knjige koji se određivao prema broju presavijanja tiskarskog arka

proračuna kako bi pod jednakim uvjetima, korištenje zbirke i usluga bilo besplatno i dostupno svim stanovnicima (HE, 2021). IFLA (2011) u svojoj publikaciji IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice daje svoju definiciju te ističe kako je „*Narodna knjižnica organizacija koju osniva, podržava i financira određena zajednica putem lokalne, regionalne ili nacionalne vlasti ili putem nekog drugog oblika organizacije. Ona osigurava pristup znanju, informacijama, cjeloživotnom učenju i djelima mašte pomoću niza izvora i službi, a na raspolaganju je svim članovima zajednice bez obzira na njihovu rasu, nacionalnost, dob, spol, religiju, jezik, invaliditet, ekonomski i radni status te obrazovanje*“.

Navedene definicije navode kako je narodna knjižnica kulturno, informacijsko i društveno središte koje osim svoje tradicionalne uloge u posudbi knjiga, promiče i cirkulaciju književnih djela izvan okvira jezičnog i nacionalnog podrijetla čime se potiče međukulturalna komunikacija, a kao informacijsko središte pruža besplatan i neometan pristup svim članovima bez obzira na ikakva društvena i kulturna obilježja te kao društveno središte koje kroz svoje aktivnosti potiče udruživanje zajednice.

2.1. Misija, vizija narodne knjižnice

Knjižnica je od davnina usprkos raznim društvenim i socioekonomskim promjenama morala djelovati, mijenjati se i prilagođavati. Temeljni cilj narodnih knjižnica je omogućiti intelektualnu slobodu i slobodan pristup svim informacijama. Narodne knjižnice prisutne su svugdje u svijetu, no bez obzira na različite okolnosti u kojima se nalaze i razvijaju, bez obzira na kulturne običaje ovisno o mjestu u kojem se nalaze, svugdje se definiraju kao organizacije koje pružaju slobodan pristup informacijama bez obzira na rasu, spol, dob i nacionalnost (IFLA, 2011). IFLA-in i UNESCO-ov *Manifest za narodne knjižnice* (2011), opisuje narodnu knjižnicu kao lokalno obavijesno središte koja svojim korisnicima omogućuje neposredan pristup svim vrstama znanja i informacija.

Poslanje svake narodne knjižnice, odnosno, osnovne zadaće su:

- omogućavanje pristupa znanju i razmjene informacija koje su dostupne korisnicima u različitim oblicima i na različitim medijima

- pružanje pomoći korisnicima u njihovom osobnom razvoju pružajući uvid u djela, dijeljenje znanja i razvijanje mašte
- pružanje odgovarajuće građe svakoj dobnoj skupini i time zadovoljenje knjižničnih potreba svih dobnih skupina
- stvaranje čitateljskih navika kod odraslih, mladih i djece
- oblikovanje i održavanje kulturnog identiteta zajednice
- formiranje narodne knjižnice kao prostora javnog okupljanja (IFLA, 2011:15)

Misija narodne knjižnice prema UNESCO-vom *Manifestu za narodne knjižnice* je stvaranje i jačanje navike čitanja kod djece od najmlađe dobi, podrška individualnom i formalnom obrazovanju, pružanje mogućnosti za osobni kreativni razvoj, promicanje svijesti o kulturnoj baštini te znanstvenim dostignućima i inovacijama, poticanje međukulturnog dijaloga i kulturne raznolikosti te osiguravanje građanima pristup svim vrstama informacija o zajednicama (UNESCO, 2017).

Važno je istaknuti kako se u navedenim definicijama primjećuje kako narodna knjižnica ima značajnu društvenu i kulturnu ulogu u jednoj zajednici. Narodna knjižnica prema UNESCO-u kao jedan od zadataka ima potaknuti međukulturni dijalog i kulturnu raznolikost, što ima priliku kroz građu koju posjeduje čime osvještava zajednicu o drugačijim kulturama, upoznavanju i prihvaćanju drugih kulturnih perspektiva, različitosti te upoznavanju drugih jezika.

2.2. Uloga narodne knjižnice u suvremenom dobu

Narodna knjižnica u današnjem suvremenom, informacijskom dobu ima zadatak osigurati neposredan i besplatan pristup svim vrstama informacija (UNESCO, 2017). Uloga knjižnica se s vremenom mijenjala sukladno promjeni načina prijenosa informacija, od depozitorija klinastih ploča kralja Asurbanipala u 7.st. prije Krista u zbirke suvremenih, modernih knjižnica kao npr. digitalna knjižnica UNESCO-a (D'haen, 2012). Dok su antičke i srednjovjekovne kraljevske knjižnice prvenstveno bile namijenjene internom djelovanju, samostanske knjižnice djelovale su kao skladište knjiga i mjesta proizvodnje knjiga kroz kopiranje rukopisa. Paralelno sa sveučilišnim knjižnicama s ograničenom uporabom za članove sveučilišta, početkom 19.st. došlo je do povećanja broja narodnih knjižnica. Danas je doprinos knjižnici napravio i World Wide Web, a omogućio je stvaranje virtualne knjižnice koja pruža pristup globalnim, višejezičnim i prevedenim

svjetskim djelima. Uz to, ono što je internet omogućio jest međunarodna književna komunikacija koja je promijenila način na koji svijet komunicira kroz književnost. D'haen (2012) smatra kako živimo u vremenu kada su knjiga i knjižnica i kao artefakti i kao instrumenti pismenosti - napravili dotad neviđeni utjecaj na polje znanosti o književnosti, a i samu multikulturalnost.

Narodna knjižnica ima značajnu društvenu i kulturnu ulogu u jednoj zajednici. Narodne knjižnice pružaju svojim korisnicima mogućnost osobnog i kulturnog razvoja čime se utječe i na razvoj zajednice. Ako korisnik ima mogućnost kulturnog napretka, taj isti korisnik svoju zajednicu obogaćuje novom perspektivom, novim informacijama i znanjima. Kako bi narodna knjižnica doprinijela kulturnom razvoju pojedinca i ostvarila međukulturalni dijalog, knjižnica to može učiniti kroz osiguravanje literature koja omogućuje pružanje informacija o različitostima iz drugih kultura. Knjižnice su namijenjene svakoj osobi u zajednici, bez obzira na spol, dob, zanimanje, rasu te nastoje ispuniti potrebe svih korisnika. Nije neobično da knjižnice sadrže u svom fondu građu na jeziku neke manjine ili literaturu koja dolazi iz nekog manje poznatog, ne-europskog dijela svijeta. Tako korisnici imaju priliku naučiti više o nekoj drugoj kulturi, narodu, jeziku, tradiciji, običajima i povijesti. Narodne knjižnice na taj način potiču poštivanje drugih kultura, multikulturalnost kao i društvenu toleranciju to jest prihvaćanje i poštivanje različitosti.

„Narodne knjižnice imaju jedinstvenu kulturu – to su dostupna, građanska i ugodna mjesta. Pružaju jedinstvenu kombinaciju izvora i usluga i već utjelovljuju vrijednosti koje pridonose socijalno-inkluzivnom društvu – to su sigurna mjesta puna razumijevanja, gdje su dobrodošli svi pod jednakim uvjetima, te su ustanove put do znanja i raznolikosti, one su snaga koja omogućuje učenje te katalizator promjena.“ ističe Tormaš (2013) u svom radu.

Načela narodnih knjižnica temelj su UNESCO-voeg *Manifesta za narodne knjižnice*. Manifest je univerzalni okvir koji izražava opće ciljeve koje narodne knjižnice trebaju slijediti i usluge koje moraju biti razvijene za univerzalni pristup globalnim informacijama. S obzirom na to da narodne knjižnice imaju relevantnu ulogu u razvoju kulturnog identiteta i međukulturalne komunikacije, sukladno tome knjižnične usluge moraju se neprestano razvijati i poboljšavati.

10 načina na koje narodna knjižnica u 21. stoljeću može uspješno funkcionirati su:

1. razvijanje narodne knjižnice kao kulturnog prostora
2. uvrštavanje u usluge World Wide Web 2.0

3. povezivanje sa zajednicom te obrazovanje i obučavanje zajednice
4. razvijanje globalnog znanja i razumijevanja stvaranjem međunarodnih kulturnih puteva na webu
5. poticanje poslovanja na međunarodnoj razini uz poštovanje svih kultura
6. podrška osoblju kontinuiranom obukom
7. razvijanje usluga i znanja digitaliziranih zbirki - hibridne knjižnice – promicanje znanja i obrazovanja i informacija u različitim oblicima
8. poboljšavanje dostupnosti katalogizima i bazama podataka
9. uspostavljanje nacionalnog i međunarodnog standarda na webu
10. stvaranje narodne knjižnice kao „kulturnog skladišta“ (IFLA, 2009)

Ovim načinima, IFLA naglašava kako je neophodno da se narodne knjižnice prilagođavaju promjenama uključujući postojeće usluge i uvođenje novih ideja kojima bi se poboljšale. Uz to, na temelju ciljeva, vizija i misija narodnih knjižnica može se zaključiti kako su ovim knjižnicama ciljevi razvoj kulture, poticanje kulturalne raznolikosti te osiguravanje neometanog pristupanja informacijama na različitim medijima.

3. Kultura

Prema Raymondu Williamsu (1976), kultura je jedna od dvije ili tri najsloženije riječi u engleskome jeziku. Kultura je koncept koji ne podliježe jednoj definiciji ili jednostavnom opisu. U najširem smislu, uključuje široku lepezu konstrukata kao što su mentalne navike, osobne predrasude, moralne vrijednosti, društveni običaji, umjetnička postignuća i estetske sklonosti pojedinih društava. Prepoznavši prilagodljivu prirodu pojma kulture, antropolozi su smatrali prikladnim razlikovati kulturu:

- kao relativno društveni konstrukt koji se odnosi na opće viđenje kulture kroz kreativna nastojanja kao što su kazalište, ples, glazba, književnost i umjetnost,
- kao relativno osobni konstrukt koji se odnosi na obrasce ponašanja, vrijednosti i uvjerenja koji vode svakodnevni život pojedinca ili grupe pojedinaca unutar kulturne zajednice.

Prepoznavanje nijansi vlastite kulture i drugih kultura naziva se kulturna svijest. To je svijest o kulturološkim razlikama ljudi iz drugih zemalja ili drugih sredina (Kumaravadivelu, 2008). Kulturna svijest predstavlja osjetljivost na razlike i sličnosti koje postoje između dviju različitih kultura i korištenje osjetljivosti u učinkovitoj komunikaciji s pripadnicima druge kulturne skupine. Kulturnu osviještenost moguće je ostvariti kroz knjižnični fond gdje korisnici jedne zajednice imaju priliku upoznati druge kulture kroz tekstove iz drugih kultura.

3.1. Kulturalna raznolikost u knjižnici

Ranaivoson (2012) u svom radu *Does the consumer value diversity?* govori o tome cijeni li društvo raznolikost izvora informacija i što raznolikost njima znači. S obzirom na to da postoji raznolikost u ukusima među ljudima, ljudi i sami teže raznolikosti izvora informacija. Da korisnici cijene raznolikost izvora informacija u knjižnici, prvi put je utvrđeno 1960-ih. Tako Ranaivoson u svom radu dolazi do zaključka kako ljudi preferiraju dovoljnu količinu izvora informacija i raznolikost izvora informiranja u knjižnici jer im raznoliki izvori informiranja mogu razjasniti nepoznanice i pružiti jasniji pogled. Osim što korisnici preferiraju raznoliku ponudu knjižničnih izvora, samim time su i zadovoljniji jer imaju priliku zadovoljiti svoje informacijske interese. Korisnici mogu voljeti raznolikost jer se razlikuju jedni od drugih i jer imaju različite ukuse ili preferencije.

Kao primjer Ranaivoson daje kulturno dobro kao što je glazba, gdje je postavio pitanje zašto ljudi vole imati raznoliku *playlistu* (katalog pjesama) čak iako je očito da slušaju sve te pjesme samo jednom? Jednostavan odgovor je da ih ne košta ništa imati veliku količinu glazbe, a uz to vole imati izbor. Osobito im se sviđa imati izbor ovisno o kontekstu kao što je raspoloženje, okruženje, aktivnosti gdje prilagođavaju svoje pjesme kontekstu.

Ovime Ranaivoson ukazuje na to kako bi u svakoj obrazovnoj i baštinskoj ustanovi, među njima i knjižnici trebala postojati raznolikost kako bi se ispunili raznoliki interesi i potrebe svih korisnika jer je to ono što privlači korisnike – imati raznoliki izbor.

ALA-in dokument *Intellectual freedom committee subcommittee on the impact of media concentration on libraries* (2010) također govori o raznolikosti u knjižnici te ističe kako narodna knjižnica time obavlja građansku ulogu kojom čini informacije, znanje i ideje dostupne svima, a javni su izvor potrage za neovisnim mišljenjem, kritičkim ponašanjem i prikladnim informacijama. Narodne knjižnice prema ALA-i, važne su institucije koje održavaju, ojačavaju i realiziraju temeljne demokratske ideje.

Library bill of rights (2021) ističe kako su knjižnice forumi informacija i ideja i kako im je zadatak osigurati materijale i informacije koje prezentiraju različita gledišta i ne smiju isključiti izvore zbog njihovog porijekla, pozadine ili drugačijih pogleda autora nekog djela. Prema ovom dokumentu uravnotežena zbirka treba imati različitost gledišta. Također, knjižničari imaju obveze odabrati i podržati pristup materijalima o svim temama koje ispunjavaju, što bliže potrebama i interesima zajednice koju knjižnica uslužuje uključujući materijale koji odražavaju politička, ekološka, ekonomska, vjerska, društvena, manjinska pitanja.

Quinn (1995) u svom radu *Some implications of the canon debate for collection development* tvrdi kako je knjižnica glavni akter u oblikovanju kanona³. Kritičari kanonizaciju smatraju etnocentričnom, seksističkom i elitističkom, te smatraju kako utjelovljuje visoku kulturu isključivanjem i marginaliziranjem rasnih, spolnih i klasnih skupina. Ono što predlaže knjižničarima pri nabavi i izgradnji raznolikog fonda, jest izbjegavati nabavljati isključivo tradicionalna klasična djela. Iako imaju određenu važnost za današnje čitatelje, imaju svoju

³ Književni kanon – određeni korpus književnih tekstova koji zauzima središnje mjesto i postavlja vrijednosni uzorak nekoj kulturnoj zajednici. Hrvatska enciklopedija. 2023. URL: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=30217>

povijesnu vrijednost, mogu služiti kao inspiracija suvremenim piscima te se mogu pratiti aktualni problemi iz prošlosti koji potencijalno traju i danas, trebalo bi kanon proširiti i prilagoditi prema kulturi, rasi, spolu i klasi. Primjerice, ono što se ne poučava kod spominjanja Sokrata, Herodota i Pitagore jest da su bili inspirirani afričkom kulturom, a Salomon egipatskim faraonom. Cilj Quinnovog rada nije ekstremno postupiti i zamijeniti zapadnjačka djela nezapadnjačkim, već uvrstiti i jedna i druga djela kako bi se dobila nova perspektiva na pogled europsko američkih tekstova što bi moglo djelovati kao provjera na neke propuste u pogledu kanona, a i važno je kako bi se međusobno uspoređivala te kako bi se nastavno tome poticala rasprava. Quinn predlaže razuman kompromis gdje bi fokus bio na kritičkoj interpretaciji fenomena pop kulture iz postmodernističke perspektive.

Knjižničari mogu povećati raznolikost u svojim knjižničnim zbirka nabavom nečeg što nije na popisu nabave nijedne obližnje narodne knjižnice pa i na taj način potaknuti raznolikost u fondu. Cilj nije izbjegavati nabaviti „bijele“, muške, klasične pisce jer bi to moglo rezultirati površnim kanonom, stoga je važno pri odabiru obratiti pozornost na tumačenje kanona. Osim toga, tradicionalni zapadni tekstovi mogu služiti kao modeli, a i problemi kojima se bave su i danas aktualni. Također imaju svoju povijesnu vrijednost, društvenu i političku. Mnoga tradicionalna kanonska djela zapravo imaju korijene u nezapadnim kulturama kao što su Egipat ili Afrika.

Kako Serebnick (1995) navodi, narodna knjižnica predstavlja javni forum čija pristupačnost informacijama utječe na demokratski sustav društva. To je mjesto gdje se razmjenjuju ideje slobodno prenošene u pisanom i digitalnom formatu, mjesto gdje građani mogu slobodno komunicirati. ALA nalaže kako bi raznolikost u knjižničnim zbirka trebala tumačiti ekstremna stajališta, koja obično imaju zastupljene manjine. Ipak, zbirka nije raznolika ako uključuje samo većinu nekontroverznih mišljenja. Ako su narodne knjižnice javni forumi, tada je bitna najšira raznolikost gledišta.

Izjava *Freedom to read* koju je predstavila ALA i Udruga američkih izdavača (*Association of American publishers*) proširuje koncept raznolikosti i na izdavače odnosno navodi kako je u javnom interesu izdavača i knjižničara učiniti dostupnim raznolikost pogleda i izražavanja, uključujući i one nepopularne i nekonvencionalne. Smatrali su da je potiskivanje ideja pogubno za demokratsko društvo. Ovakvi dokumenti obvezuju knjižnicu na izgradnju raznolikih zbirki.

Još jedan od načina kojim se preporučuje proširenje fonda u smjeru kulturnih djela predlaže Quinn (1995):

- knjižničar može tražiti djela koja su izostavljena iz nastavnih planova bilo na lokalnoj ili regionalnoj razini, pa tako može prikupljati časopise, pisma, naracije i druge nekonvencionalne oblike nezapadnih djela
- pružanje adekvatne zastupljenosti kulturne i etničke raznolikosti
- razvijanje interkulturalnog plana posudbe za dijeljenje nezapadnih djela među knjižnicama
- prikupljanje novih, raznolikih tumačenja tradicionalnih kanona, jer su tradicionalni kanoni potrebni i trebaju biti dostupni korisnicima. Knjižničari bi trebali nabaviti najbolje od istih kako bi utjecali na kvalitetu, a time i na dostupnost
- nabavljanje kanonskih djela samo o kanonskoj raspravi jer su rasprave edukativne i čitatelji mogu naučiti proučavajući je
- kako bi se suprotstavilo prestižu koji se izgradio oko tradicionalnog kanona, knjižničar mora odabirati djela koja mu pristupaju kritički
- s obzirom na to da se kanon stalno mijenja, potrebno je pratiti utjecaj aktualnih autora te odabirati djela koja sadrže važne teme i koja su sposobna dati više tumačenja
- postoje ekvivalenti velikih knjiga u indijskoj, japanskoj i drugim kulturama, stoga bi ih knjižničari trebali prikupljati kako bi neutralizirali kulturnu pristranost tradicionalnih zapadnih kanona
- pri odabiru velikih knjiga nezapadnih kultura, knjižničar bi trebao biti oprezan u odabiru najboljih prijevoda jer će to omogućiti maksimalan stupanj pristupačnosti sadržaja i mogućih značenja nezapadnih djela.
- kako bi se kompenzirala pristranost elitističkom kanonu, knjižničari ne moraju nabaviti svaki bestseller, strip i drugi pop artefakt u produkciji suvremene kulture. Umjesto toga, mogu napraviti kompromis usmjerivši se na prikupljanje znanstvenih interpretacija i analiza popularne kulture

Narodna knjižnica mora omogućiti da sve informacije i izvori imaju jednaku priliku pronaći se u fondu jednako kao i oni najpopularniji izvori i informacije, odnosno, trebaju uravnotežiti izvore kako bi se postigla raznolikost u fondu. To je način na koji bi narodna knjižnica ispunila svoju odgovornost.

4. Svjetska književnost

4.1. Važnost čitanja u međunarodnom razumijevanju

Od davnina, čitanje je bilo sredstvo kojim se pojedinac kulturno razvijao kako bi mogao djelovati i biti dio civiliziranog društva. Ulagani su napori u razvoj čitanja kao navike u dijelovima svijeta koji su bili u razvoju kako bi se oblikovali globalni odnosi sredinom 20. stoljeća. Razdoblje nakon 2. Svjetskog rata bilo je obilježeno osjećajem mogućnosti, odnosno, kako su se nacije formirale, nastojala se razviti infrastruktura i institucije poput knjižnica, obrazovnih i institucija izdavaštva kako bi čitanje postalo središnja točka razvoja. Period Hladnog rata nazivali su “Kulturalni Hladni rat” jer je bila riječ o ratu koji se vodio kroz ideje, tiskane informacije i druge načine prijenosa informacija. Stoga su posebno izražene bile ideje o poticanju čitanja i izdavaštva na globalnoj razini u vrijeme Hladnog rata i to u kontekstu dekolonizacije, modernizacije i uspona nacionalizma u novim neovisnim zemljama i zemljama u razvoju. Kristin L. Matthews tvrdi kako se tijekom Hladnog rata čitanje cijenilo do te mjere da bi se privatni čin čitanja javno objavio kao ključ nacionalnog uspjeha. Bilo je to razdoblje velike zabrinutosti oko čitanja te su se vodile rasprave i istraživanja o tome zaostaju li mladi Amerikanci u svojim vještinama čitanja te se nastojalo promicati čitanje (Hammond, 2020).

Čitanje svjetske književnosti u pojedinim dijelovima svijeta doprinijelo je globalizaciji određenih područja jer se u Sjedinjenim Državama pisalo o idejama o američkom identitetu i građanstvu. Time su čitatelji kroz takva djela, imali priliku upoznati američki identitet i zamijetiti razlike i sličnosti u odnosu na druge kulturne identitete (Hammond, 2020).

Cameron (2019) ističe kako su knjige i čitanje najdulje uspostavljeno polje kulturne proizvodnje i potrošnje koji se reproducira i cirkulira. Stvarane i pohranjene informacije tijekom vremena omogućile su stvaranje kulturne vrijednosti koja se gomilala stoljećima, a sada su pohranjene, očuvane u knjižnicama i ostalim baštinskim ustanovama. Zahvaljujući njima, još uvijek imamo pristup tekstovima nastalim prije više stotina godina, a danas je omogućeno da se ti tekstovi šire izvan svojih područja nastajanja i da imamo pristup informacijama koje poboljšavaju razumijevanje prijašnjih kulturnih vrijednosti kao što su pisma i nacrti rukopisa. Kao takve, mnoge su knjige povezane s drugim područjima kulturne potrošnje kao što su glazba, vizualna umjetnost i filmovi.

Američka knjižničarska udruga i Američko vijeće izdavača knjiga nastojali su naglašavati važnost čitanja i knjiga jer se činilo kako mediji masovne komunikacije (osobito televizija) ugrožavaju važnost tiskane riječi i nameću samo ono što se uklapa u većinu. Tako je Lionel McColvin (Hammond, 2020), britanski knjižničar, vidio knjižnicu i materijal za čitanje kao smjernicu o modernom životu. Prema McColvinu, upravo je knjižnica bila sredstvo koje se suprotstavljalo masovno proizvedenim idejama i propagandama te ju je povezivao s razvojem individualnosti. Smatrao je kako „*Ni na koji drugi način u ovom modernom svijetu masovnih medija ne može se bolje promicati ova individualnost i raznolikost (mислеći na knjižnicu)*“. Time je ukazivao na to kako knjižnica kroz svoju građu pruža raznolikost informacija, te priliku za kritičko promišljanje za razliku od nametnutih informacija koje su se promicale u masovnim medijima. Teze McColvina potvrđivao je i još jedan britanski knjižničar, Edward Sydney, koji je imao suradnje u projektima razvoja knjižnica UNESCO-a, a tvrdio je kako masovna tehnološka demokracija zahtijeva kvalitetne narodne knjižnice kako bi se suprotstavili opasnoj moći masovnih medija. Cilj je oduvijek bio da čitanje pomogne u promicanju međunarodnog razumijevanja i svjetskog mira, ali i u oblikovanju suvremenog građanina i modernog pojedinca. UNESCO je tako 1946. godine proglasio svoj cilj „promicanja mira, te društvene i duhovne dobrobiti djelovanjem kroz umove pojedinca“ (Hammond, 2020).

Primijećeno je kako je kroz povijest UNESCO ovaj cilj planirao ostvariti kroz izgradnju knjižnica i knjižničnih usluga, što je bio glavni cilj tijekom 1940-ih i 1950-ih. Tijekom 1950-ih i 1960-ih nabavljanje knjiga bilo je usmjereno nacijama u usponu kako bi se modernizirale. Modernizacija je bila snažna intelektualna paradigma koja je oblikovala politiku tijekom 1950-ih i 1960-ih. Intelektualci modernizacije tvrdili su da su tradicionalna društva u prijelazu da postanu moderna kroz proces ekonomskih, društvenih i političkih promjena, proces koji se smatra univerzalnim i neizbježnim. Samim time su smatrali kako su pismenost i obrazovanje ključne sastavnice modernizacije i rada na razvoju. Harvey Graff ističe kako je uspon pismenosti i njezino širenje ljudima širom svijeta bilo, i jest, povezano s liberalizmom, demokracijom i neobuzdanim napretkom; pismenost je zauzela svoje mjesto među ostalim uspjesima i uzrocima modernosti i racionalnosti (Hammond, 2020). UNESCO je snažno istaknuo važnost knjižnice u stvaranju modernog pojedinca, a time i društva. Robert L. Hansen, direktor narodnih knjižnica u Danskoj, govoreći na konferenciji UNESCO-a u Latinskoj Americi 1951., zaključio je da su knjižnice ključne za povećanje osobnog znanja pojedinca za dobrobit cijelog društva. Društvena vrijednost

građanina raste kada se povećava njegovo intelektualno i materijalno znanje. Lionel McColvin iznio je gotovo isto mišljenje, smatrajući da ljudi na knjižničnim policama otkrivaju bogatstva i raznolikosti svijeta knjige, te se pitao može li narodna knjižnica pokušati izvršiti svoju najvažniju zadaću – obrazovati javnost da u potpunosti koriste knjige, dopuste čitateljima da otkriju i iskoriste goleme mogućnosti koje danas postoje. Knjiga je bila toliko važan čimbenik u civilizaciji 20. stoljeća da ljudi, osim ako nisu mogli čitati i nisu imali potpuno slobodan pristup knjigama, trpjeli su porobljavanje uma, tijela i duha što je u potpunosti suprotno s demokratskim načinima života. Smatralo se kako je svaka knjižnica oružje za uništavanje porobljavanja uma.

Osim otvaranja uma novim informacijama, knjige su služile kao instrumenti slobode i jedna od glavnih obrana mira, a intenziviranjem Hladnog rata, naglašavano je međunarodno razumijevanje kao odgovor na osjećaj krize, što je bilo moguće uz čitanje knjiga (Hammond, 2020).

1985. godine, Theodore Waller, izdavač i predsjednik Odbora za međunarodne odnose Američkog knjižničarskog udruženja, zaključio je kako svi knjižničari trebaju gledati na međunarodne odnose kao relevantne za njihov profesionalni život: jer je „*Svijet knjiga, u dubokom i pravom smislu, jedan svijet. Praktične posljedice su da kroz knjige – jedinstvo svijeta može rasti*“. Time je ukazivao na važnost međunarodne komunikacije kroz knjižničku građu te apelirao knjižničarima na nabavu iste. S vremenom su ulagani različiti naponi da se razviju narodne i sveučilišne knjižnice te druge infrastrukture čitanja. Osposobili su se knjižničari, izgradile su se knjižnične zgrade i modernizirale knjižnične usluge. Tijekom vremena, kako se dokazalo da čitanje povezuje ljude diljem svijeta, a kako se vremenom povlačilo rasističko razmišljanje, zamišljalo se da bi moderni građani mogli dijeliti slične načine obrazovanja i čitanja istih knjiga.

Kako su knjižnice važne u međunarodnoj komunikaciji, pobijanju straha prouzrokovanog neznanjem, govori knjiga *The Chance to Read: Public Libraries in the World Today* iz 1956. spomenutog knjižničara Lionel McColvina koji je smatrao knjižnice ključnima u sprječavanju straha širenjem znanja. O razumijevanju drugih kultura i postajanjem „kulture osobe“, pisao je francuski pisac André Maurois, koji je u svom tekstu upućenom UNESCO-u, promovirao narodnu knjižnicu i zagovarao vrijednost čitanja za postajanjem kulture osobe uz riječi: „*Velika knjiga nikada ne ostavlja čitatelja istog kakav je bio prije – on uvijek postaje bolji čovjek jer ju je pročitao*“ (Hammond, 2020).

Sukladno tome u UNESCO-vom *Manifestu za narodne knjižnice* stoji kako bi narodne knjižnice mogle biti snaga za obrazovanje i informiranje jer složenost i nestabilnost današnjeg života čine ovu potrebu hitnom. Osim toga, čitanje je transformativan proces pojedinca i njegov utjecaj na cijeli svijet. Primjerice, spomenuti Mauroisov pamflet bio je ilustriran slikama ljudi širom svijeta koji čitaju u knjižnicama. Muškarci i žene, mladi i stari, svi su prikazani kako dijele univerzalno znanje koje nudi knjižnica.

4.2.Svjetska književnost kao sredstvo komuniciranja s ostatkom svijeta

Kako bi pojedinac upoznao i shvatio pojedinca iz druge kulture, njegovu povijest, jezik te stekao novu perspektivu, most koji to omogućuje je svjetska književnost. Svjetska književnost obitava u sadašnjem vremenu i u prošlim vremenima. Kao dragocjena baština umjetničkog izražavanja u usmenom, likovnom i pisanom obliku, neizbrisiv je dio priča o evoluciji ljudske civilizacije. Međutim, kao znanstveno područje, svjetska književnost bila je povremeno prisutna u programima modernih sveučilišta, pojavljujući i povlačeći se u skladu s političkim i sociokulturnim transformacijama. Čini se da je termin *svijet* napravio ponovni ulazak kao književnokritička tema u 21. stoljeću (D’haen, 2012). Razlozi za oživljavanje koncepta svjetske književnosti višestruki su, ali jedan od njih se čini vrlo važan, nadilazi područje književnosti i književnih studija, a povezan je s programom globalizacije i njezinim učincima na kulturu. Pojava globalizacije kao procesa rapidnog prijenosa kulturne i intelektualne razmjene informacija u svijetu i neviđene razine povezanosti svijeta putem informacijskih i komunikacijskih tehnologija, bila je dovoljno značajna da su znanstvenici iz polja književnosti u 21. stoljeću naporno promišljali o procesima književne proizvodnje, distribucije i potrošnje izvan poznatih nacionalnih i regionalnih granica. Čitanje je postala prilika za povezivanje ljudi u svijetu, a književni znanstvenici su uvidjeli priliku u proširivanju izvan granica.

Međutim, knjižnice i knjižarske industrije u mnogim su dijelovima svijeta uvijek iznova ukazivali na nedostatak lokalno proizvedenih knjiga na narodnim jezicima. Tijekom vremena, svijet u razvoju postao je područje sve većeg interesa pa je time nastala potražnja za knjigama iz tog dijela svijeta.

4.3. Prijevodi i razmjena djela svjetske književnosti

Književnost označava 'napisano slovima', bilo koji tekst uopće (Damrosch, 2018). Prema Damrosch (2018), temeljni klasici književnosti dolaze iz prošlosti. Prateći književne klasike jedne nacije mogu se pratiti promjene koje su se događale i opisivale kroz vrijeme te se može pratiti odvijanje i razvijanje situacija, likova, tema tijekom prošlih vremena sve do danas.

Pozitivna strana svjetske književnosti je što većina literature svijetom kruži u prijevodu. Čak i jezike globalnog dosega, kao što su arapski, engleski i španjolski, govori samo manjina svjetskih čitatelja pa je time bilo potrebno prevoditi djela i na druge, manje popularne jezike. Snaga globalno popularnog engleskog jezika primijećena je dijelom zbog brzine kojom su popularni autori poput Stephena Kinga i J. K. Rowling prevedeni na desetke jezika, dok je važnost prijevoda još izraženija za djela na manje popularnim govornim jezicima. S druge strane, osim za čitatelje koji imaju priliku pristupiti prevedenom djelu iz druge kulture, ovo je bila prilika i za autore da postanu prepoznatljivi diljem svijeta. Tako primjerice, bez prijevoda romanopisac Orhan Pamuk ne bi bio poznat izvan rodne Turske; zahvaljujući prijevodima, njegov roman *Kar* može se pronaći u zračnoj luci Mexico City pod naslovom *Nieve*, ili kupljen u berlinskim knjižarama kao *Schnee*. Prijevod je Pamuku otvorio put do osvajanja Nobelove nagrade za književnost 2006. godine i omogućio čitateljima diljem svijeta upoznavanje s njegovim djelima (Damrosch, 2018).

Bibliomigracy predstavlja pojam koji opisuje migraciju književnih djela u obliku knjiga iz jednog dijela svijeta u drugi. Fraza virtualna bibliomigracija bi predstavljala digitalnu bibliomigraciju odnosno digitalizirana književna djela koja cirkuliraju svijetom. Dok se fizička migracija knjiga sastoji od proizvodnje i trgovine knjigama, prijevoda, knjižnične nabave i cirkulacije, virtualno kretanje se događa kroz adaptacije: u novije vrijeme, virtualna migracija postala je tehnički izraz za digitalizaciju knjiga. Kada se spoje te dvije niti, vidi se da se bibliomigracija promiče i olakšava procese širenja književnosti iz različitih krajeva na svjetskoj razini, pri čemu knjižnice, mjesta izdavanja i novi mediji za čitanje, igraju ključnu ulogu (Damrosch, 2018; Hammond, 2020). Književno čitanje jedan je od aspekata svjetske književnosti, a čin čitanja u srži je povezan s bibliomigracijom, dostupnošću ili nedostupnošću svjetskih tekstova (Ganguly, 2021).

Knjižnice kroz omogućavanje dostupnosti svjetske književnosti formiraju i pospješuju međunarodnu komunikaciju. Primjerice, priče o modernoj Africi postale su tražene, kao nigerijski i zapadnoafrički autori, a sve sa svrhom upoznavanjem drugih kultura.

Pozitivni učinci globalizacije bili su, primjerice bolji pristup književnosti na izvornim stranim jezicima. Iako je prevladavao snažan eurocentrizam, zbog čega je bilo teško doći do književnosti iz zemalja izvan zapadne Europe, stvari su se promijenile. Prema provedenom istraživanju od D'haen (2012), dotičući se međunarodne kulture čitanja, primijećeno je kako su se bestseleri knjiga u velikoj mjeri međunarodno širili. Iako autor ističe kako bestseleri nemaju mnogo veze s književnim utjecajem, ipak se čitanjem bestselera dobiva osjećaj za do tada nepoznata geografska područja i upoznaje se literatura i kultura izvan svoje nacionalne domene.

Projekti afro-azijske i latinoameričke književne suradnje otvorili su puteve cirkulacije prijevoda i prikazivanja određene verzije svijeta kroz knjige. Svjetska književnost od ranih se godina 21. stoljeća pozicionirala kao način književnog angažmana jedinstveno prilagođenog izrazito mješovitom, kulturno interaktivnom i digitalno povezanom dobu. Tako su mnoga književna djela iz Azije, Afrike i Latinske Amerike ušla u globalnu cirkulaciju književnosti. S čitateljima izvan njihova mjesta podrijetla – bilo na izvornim jezicima na kojima su nastali, bilo u prijevodima i adaptacijama, takva djela koja su migrirala bila su poznata kao dio svjetske književnosti tj. 'Weltliteratur', na njemačkom jeziku (D'haen, 2012).

U 1960-ima postojale su bliske suradnje s nacionalnim vladama, uključujući iranske i pakistanske, kako bi se podržala proizvodnja udžbenika i knjiga za opismenjavanje ljudi. Uz to su ulagani naponi da se razvije izvorna književna kultura koja je usvajala model kulturnog modernizma. Časopisi kao što su *Drum*, *Transition* i *Black Orpheus* postali su važni za afričke pisce i pisanje o Africi. Autori kao što su Chinua Achebe, Bloke Modisane i Wole Soyinka objavljeni su u navedenim časopisima, što je pridonijelo etabliranju afričke književnosti, njejoj međunarodnoj priznatosti i čitanosti te jačanju afričke književne inteligencije (Hammond, 2020).

4.4. Izazovi svjetske književnosti

Postavlja se pitanje može li prijevod prenijeti nijanse značenja autora ili delikatan govor pjesnika, poezije? *Traduttore traditore*, kako kaže stara talijanska poslovice, ilustrirajući svoju poantu vlastitom neprevodivošću – u prijevodu znači „Prevesti znači izdati“. Ono što se želi reći time jest da se primjerice prijevodom s talijanskog na engleski jezik parafrazira i time se gubi

sadržajna originalnost u ovom slučaju talijanske poslovice. Ista poslovice citira se na početku klasika rasprave o ograničenjima prijevoda, "*La Miseria y el esplendor de la traducción*", španjolskog filozofa Joséa Ortege y Gasset. Njegov naslov implicitno povezuje prijevod s prostitucijom, kao prodajom svog originalnog teksta za nešto bezvrijedno. Njegova je poanta, da je prijevod– reprezentacija utopijske težnje za ljudskom kulturom u svom (najboljem) izdanju (Damrosch, 2018).

Književnost se proizvodi u lokalnom kontekstu, ali se često prodaje i distribuira globalno. Tekstovi se rekontekstualiziraju, reinterpreteraju i u mnogim slučajevima koriste kao zaštitni znakovi za švedski, francuski ili indijski književni tekst. Na primjer, švedski pisac Stieg Larsson, koji je bio na svim europskim listama bestselera, ne doživljava se kao tipičan švedski autor u vlastitoj zemlji, čemu doprinosi kritika u kojoj je naglašena srodnost njegovog djela s britanskim i američkim krimićima. Iako se priče odvijaju u Stockholmu i drugim prepoznatljivim mjestima diljem zemlje, ne smatraju se djelom koje prikazuje švedske nacionalne karakteristike iako je on podrijetlom Šveđanin (Damrosch, 2018).

Prevođenje je istodobno lingvistički i kulturni projekt, a svaki se ozbiljan prevoditelj mora suočiti s posebnim izazovima koji se javljaju u obje dimenzije prema tekstu koji se prevodi. Koliko bi prijevod trebao biti blizak originalu? Treba li se pjesnička rima reproducirati, modificirati ili u potpunosti napustiti? Treba li predmoderni djelo prilagoditi dobu pa ga učiniti da zvuči moderno ili arhaično? Ako ime lika ima značenje na izvornom jeziku, treba li to ime prevesti ili zadržati kako jest? U takvom slučaju, prevoditelj se prilagođava zemlji za koju piše prijevod, pokušavajući zadržati autorov stil pisanja. Dobro obavljen prijevod može imati vlastiti integritet i može uspjeti kod čitatelja ako se uklopi u njegov književni ukus. Izazovi su tim veći što je djelo vremenski i kulturološki udaljenije. Upravo odabir prijevoda za izgradnju fonda čini pravi izazov za knjižničare jer kvaliteta prijevoda može učiniti drastičnu razliku u cijenjenju dostupnih nezapadnih djela (Quinn, 1995).

Još jedan nedostatak kada se govori o književnosti u nekoj zemlji često je posljedica nedostatka prijevoda, dok u je drugim zemljama problem prevladavanja prijevoda umjesto djela na izvornim jezicima. Na primjer, američki popisi knjiga pokazuju jasan nedostatak prijevoda, kao i literature na engleskom jeziku izvan zemlje. U skladu s tim, u SAD-u se strana djela smatraju manje komercijalnom i intelektualno izazovnijom nego što je to slučaj u mjestima gdje je obrazac prodaje

suprotan. Osim zemalja sa snažnom nacionalnom književnošću, većina popisa prikazuje mješavinu domaće i prevedene književnosti, npr. Njemačka, Francuska i Rusija. UNESCO-ov *Index Translationum*, koji prati međunarodne prijevode knjiga, pokazuje da je engleski glavni ciljani jezik, s velikom razlikom u odnosu na druge jezike. To je slučaj u smislu broja prijevoda; na primjer, udio prevedene fikcije u Švedskoj je 50% i unutar toga je više od polovice naslova na engleskom jeziku. S druge strane, upravo ta raznolikost predstavlja i iznimne izazove zbog kojih čitatelj ne može pristupiti svim tim djelima s naklonošću prema kulturnom znanju koje čitatelji dijele s piscima unutar jedne tradicije i kulture. Primjerice, čitatelj Balzaca znat će mnogo o Parizu čak i bez posjete gradu, a kao rezultat toga moći će bolje vizualizirati sve u Baudelaireu i Proustu, slično tome, dobro poznavanje Kur'ana je preduvjet za puno uvažavanje arapske poezije. Autor smatra da može proći mnogo godina da se razvije bliskost poznavanja čak i jedne kulture, kako bi se tek tada mogli nositi s mnoštvom svjetskih književnih kultura (Damrosch, 2018).

Nedostatak može biti ako se nameću globalno prevladavajući jezici i kulture manjim zemljama. Pa se tako primjerice u Velikoj Britaniji nakon ratnih razdoblja povećala svijest o važnosti knjiga s misijom pomoći Africi kako bi postala dio modernog svijeta. Međutim, oni su više bili fokusirani na to da se Afrika upozna s razvijenim područjima, a manje da dijelovi svijeta kao što je Velika Britanija i SAD budu upoznati s drugim, nerazvijenim kulturama kao što je afrička. Još jedan nedostatak koji se javljao pri razvijanju knjižnica kao multikulturalne ustanove je njihova usmjerenost primjerice u tanzanijskim knjižnicama elitnim kulturama, pa je prevladavala građa na engleskom jeziku, tako da zajednica koja je posjećivala tanzanijske knjižnice nije imala priliku doći do građe na svojem jeziku a tako ni formirati svoj kulturni identitet. Istraživanje indijskih knjižnica iz 1961. na sličan je način pokazalo kako postoji stvarna potreba za knjigama na indijskim jezicima i da su knjige sa Zapada izvan dosega običnog indijskog čitatelja. S druge strane, svjetska književnost ne mora označavati najbolje književno djelo (Hammond, 2020).

Čitanje svjetske književnosti daje priliku proširiti vlastitu književnost i kulturne horizonte daleko izvan granica vlastite kulture. Ipak, čitanje stranih djela može donijeti prepreke. Pisac može pretpostaviti da je čitatelj upoznat s dinastijama i božanskim vezama za koje nikada nije čuo; djelo je vjerojatno u dijalogu s nizom prethodnih pisaca koje čitatelj nije imao prilike pročitati; sama forma djela može biti čudna i teška za procijeniti. Dobar urednikov uvod može razjasniti: povijesni i književni kontekst djela može olakšati čitanje; bilješke mogu identificirati nepoznata imena i

činjenice, ali ostaje problem da će se čitatelj naći zaglavljn na površini teksta, odbijajući njegovu neobičnost ili nenamjerno ga čineći previše poznatim, asimilirajući ga površno u što već poznaje. Neizbježno, čitanju se pristupa s očekivanjima i vještinama čitanja oblikovanim mnogim djelima koja je čitatelj pročitao u prošlosti – djelima domaće tradicije i djelima stranih autora na koje su nailazili. Autor navodi kako se usporedbom koje uključuju sličnosti u žanru, liku, zapletu, temama i slikama te paralelnim kulturnim obrascima ili društvenim okruženjima može pružiti zajednička osnova iz koje se mogu procijeniti duboke razlike koje se često susreću u djelima iz različitim kulturnih tradicija. Međukulturalna čitanja danas su sve češća u književnosti: mogu se pronaći kao izravna tema u nizu suvremenih romana. Međutim, postoji nešto što nedostaje u pogledu na suvremenu svjetsku književnost u smislu njene kulturne i geografske proširenosti. Kroz geografsko širenje književnih nagrada, došlo je do nečeg što se pridružilo izrazu svjetska književnost, a što se smatra neukusnim i sumnjičavim. Smatra se kako svjetska književnost nije samo marketinška niša u koju se mogu ubaciti kulturna dobra, već je lažan turistički proizvod, posebno kada je, ako ne i uvijek, svjesno napravljen za euro-američku potrošnju, maskiran kao reprezentativan oblik autohtonog kulturnog izraza (English, 2005).

English kritizira svjetsku književnost kao oblik izbjegavanja ili zanemarivanja, a ne transkulturalnog kontakta, oblika kroz koji Zapad nameće svoja djela, ideje, a ne upoznaje druge dijelove svijeta kao na primjer Indiju. Nadalje, smatra kako je svjetska književnost često bila podvrgnuta sustavu globalnih nagrada, te da su na temelju nagrada pojedini autori proslavili svoja djela i postali dijelom svjetske književnosti. Kritika je da se većina svjetske književnosti cijeni kao takva ne na temelju neke specifično književne izvrsnosti, već jer oni koji kontroliraju globalnu statusnu hijerarhiju (dobro pozicionirani profesori književnosti i recenzenti knjiga preklapajući se sa sucima, administratorima velikih književnih nagrada) sustavno spajaju književnu vrijednost s društvenom vrijednošću, književnu veličinu s pretpostavljenim političkim herojstvom, multikulturalnim kanonom s demokratskim socijalističkim svijetom. Svjetska književnost s ovog stajališta kritike je sva namjera i nikakva književnost. Tome za primjer English daje Wole Soyinku, dobitnika Nobelove nagrade koji je poznatiji u Švedskoj kao politički protestant zbog svog zalaganja za slobodu političkog govora zbog čega je proveo više od dvije godine u samici, nego kao pjesnik ili dramatičar (English, 2005).

5. Kulturnosvjesna literatura

Kulturnosvjesne tekstove obilježavaju prikazi različitosti drugih kultura kao što su sociološka, kulturna, ekonomska događanja, a podrazumijevaju razlike u kulturi, različitom stanovanju, obrascima ponašanja, obiteljskim odnosima, školovanju, religiji, okruženju u kojem odrastaju pojedinac ili zajednica određene kulture, te jezične varijacije koje se odražavaju u tekstu. Možda najizraženije različitosti u kulturnosvjesnim tekstovima podrazumijevaju teme koje prevladavaju iz određene kulture, moral određenog društva, pogled na svijet koji se razlikuje ovisno o okruženju u kojem pojedinac odrasta (Freeman, 2016). Ranaivoson (2007) daje pojam

kulturni izrazi kojim opisuje izraze koji proizlaze iz kreativnosti pojedinaca, skupina, društava, a imaju kulturni sadržaj koji pridonosi kulturnoj raznolikosti i raznolikosti kulturnog izričaja.

Kulturnosvjesne knjige predstavljaju autentični osjećaj kulture iz 'insajderske' perspektive. Autentične kulturnosvjesne knjige upućuju i na specifična i univerzalna ljudska iskustva. Iako je izraz kulturnosvjesne knjige stvorio Sims (1982) za opisivanje knjiga koje odražavaju raznolikost afroameričkih iskustava, primjenjuje se podjednako dobro na prijevode knjiga. U prijevodima kulturnosvjesnih knjiga čitatelji mogu osjetiti da je knjiga došla iz druge zemlje. Kulturnosvjesne knjige često se poistovjećuju s multikulturalnim knjigama, knjigama na engleskom ili dvojezičnim knjigama u kojima su ljudi različitih rasa, s obzirom na to da se i jedne i druge bave različitim kulturnim iskustvima.

Premda uvriježeno mišljenje sugerira da je objavljivanje prijevoda posao kojim se gubi novac, povremeni uspjesi s velikim publicitetom postoje, a neke uredničke kuće objavljuju prijevode kulturnosvjesnih knjiga kao nešto što se podrazumijeva (Goldsmith, 2009). Prema istraživanju Goldsmith provedenom u SAD-u 2008. godine, pokazalo se kako je kamen spoticanja osim troškova objavljivanja prijevoda knjiga iz drugih kultura i donošenje odluka koje djelo prevesti, dodatan problem u objavljivanju prijevoda nedostatak motivacije za prevođenjem određenih djela, prevladavanje osobnih razloga koje djelo prevesti. Čitanje kulturnosvjesnih knjiga prvi put objavljenih izvan SAD-a, pružalo je autentičan način da se djeca maštovito povežu s kolegama, stvarnim i izmišljenim u inozemstvu.

Allanis (2007) je radila sa skupinom osnovnoškolskih dvojezičnih učitelja na granici Teksasa i Meksika. Cilj je bio pomoći dvojezičnim učiteljima u radu s djecom. Ono što je shvatila jest da su imali malo iskustva s korištenjem kulturnosvjesne literature, te kako bi pripremili mlade učenike za aktivan građanski život u demokratskom društvu, kako bi učitelji prepoznavali, poštovali i uključivali djecu u sva područja nastave, autorica je predložila korake kojima bi olakšala razvoj kulturnog i jezičnog identiteta. Predlaže usmeno pripovijedanje, stvaranje povijesnih priča, korištenje biografije za šire povijesno razumijevanje. Na taj način, učenici bi dobili kulturni kontekst i razumijevanje sebe i vlastite kulture.

Zygmunt (2015) navodi kako su istraživanjem koje je imalo svrhu angažirati zajednicu u selekciju kulturnosvjesne dječje literature, postigli cilj da se afroamerička dječja književnost koristi unutar svih obrazovnih ustanova unutar jedne zajednice. Time su prihvatili vrijednosti i uvjerenja

afroameričke zajednice djece koja su sudjelovala u nastavi, a sama afroamerička djeca učinkovito su stjecala vještine, znanja i sklonosti prema učenju što im je omogućilo ostvariti puni potencijal.

Crisp i ostali autori (2016) u svom istraživanju ispitivali su kulturalnu raznolikost fonda u školskim knjižnicama. Svijet prikazan u knjigama za djecu pretežito je bijeli, pretežno se govori o višoj srednjoj klasi, o heteroseksualcima, o ljudima bez invaliditeta, ljudima koji govore engleski i koji su muškarci. Ono što Crisp (2016) želi reći jest da knjiga može obuhvatiti mnogo različitih svjetova, ali ti svjetovi ponekad dijele poznata ograničenja: isključivi su za one koji su izvan „mainstream“ kulturnih identiteta.

Zygmunt navodi autora Jamesa Paula Geeja čiji se rad fokusira na identitete koje stječemo kroz naše živote. U sklopu naše rane socijalizacije s obitelji i zajednicom, stječemo primarni identitet. Kasnije, u mladim životima, počinjemo komunicirati s vanjskim okruženjem izvan doma (npr. škola) gdje stječemo sekundarni identitet. Bronfenbrenner smatra da što više veza postoji između sustava koji međusobno oblikuju razvoj djece, ima pozitivniji ishod za djecu.

Istraživanje Goldsmith (2009) priznalo je vrijednost knjiga iz drugih zemalja za američke čitatelje, ali je bilo usredotočeno isključivo na prijevode jer su skuplji i dugotrajniji za proizvodnju i stoga su rjeđi. Vrlo malo takvih prijevoda se objavljuje u SAD-u; između 1 i 2% su dječje knjige, uključujući slikovnice za malu djecu, što čine prijevodi. U istraživanju se pokazalo da unatoč velikoj izdavačkoj industriji u SAD-u, postoji rizik od ignoriranja intelektualnog rezultata autora koji pišu na jezicima koji nisu engleski: prijevodi su potrebni kako bi se popunile praznine. Takav nedostatak rješavaju prijevodi iz Europe koji primjerice, razmatraju složeno nasljeđe holokausta za poslijeratnu mladež čija su obitelj i prijatelji možda surađivali s nacistima. Još jedan jaz ispunjava popularnost manga, grafičkih romana prožetih japanskom kulturom, iako je potreban veći trud čitatelja koji moraju naučiti čitati odostraga. S obzirom na to da strani autori pišu za djecu iz drugih zemalja ili drugačije kulture, njihovi glasovi nude jedinstvenu perspektivu čitateljima u primjerice SAD-u (Goldsmith, 2009).

Rodriguez (2014) u svom istraživanju navodi kako je uvođenjem kulturnosvjesne literature u nastavu latino djece, utjecalo na olakšavanje kulturne prilagođenosti te su pozitivno reagirali na književnost koja je odražavala njihovu kulturu.

Primjer istraživanja proveden u Americi vrijedi i za hrvatske knjižnice, jer nedostatkom prijevoda knjiga iz drugih kultura čitatelji nisu u mogućnosti upoznati se s drugim kulturama i upoznavati i prihvaćati drugačije kulturne stavove. Quinn (1995) ističe kako se proučavanjem nezapadnih djela može utjecati na smanjenje rasnih predrasuda, odnosno upoznavanjem kultura izvan Zapada moguće je utjecati na svijest i senzibilitet za druge kulture, što ima sveukupan utjecaj na moralnu dimenziju čitatelja. Uloga knjižničara ovdje bi bila poticanje zajednice na čitanje kulturnosvjesnih djela, s time da se knjižnica usredotoči na otkrivanje istih istraživanjem, proučavanjem bibliografija te savjetovanjem s bibliografima. Knjižničar može za svako tradicionalno djelo, pokušati pronaći najbliži ekvivalent (nekanonskog) kulturnosvjesnog djela. Upravo ti tekstovi utjelovljuju nepromjenjive ljudske vrijednosti, te je cilj nabaviti uz klasična djela i djela koja predstavljaju različite rasprave te djela koja će privući čitatelje i koja bi oživila fond i proširila dostupnost fonda. Cilj je da narodne knjižnice nabavljaju građu koja zastupaju različita stajališta te kroz odabir građe potaknuti kritičko mišljenje kod čitatelja koje će se usprotiviti onom uobičajenom, ustaljenom i nametnom mišljenju. Jedno istraživanje primijetilo je „bankarski oblik pedagogije“ koji je često implementiran u modelima kulturne pismenosti, a odnosi se na „stavljanja pologa“ informacija u memoriju učenika iz najcjedenijih umova zapadne kulture, što upravo koči kritički način razmišljanja. Knjižničari imaju priliku ispraviti to uz biranje raznolikih kritičkih djela.

Odabir knjiga iz drugih kultura, nezapadnih na primjer, može biti izazovan za knjižničare jer moraju procijeniti koja su djela poučna. Potencijalni problem koji se javlja je pristranost prema klasičnim djelima, primjerice ako nam se ne sviđa neko djelo, Quinn tvrdi kako ćemo kriviti našu neosjetljivost i smatrati opravdanim zašto nije među klasičnim djelima. To može pomutiti knjižničarevu prosudbu djela iz nezapadnih kultura. Neki taj problem nastoje riješiti tražeći u drugim kulturama najbolje od zapadne npr. Tolstoj od Zulu, ženski Shakespeare, afroamerički Proust. Pokazalo se kako stvarno postoje ekvivalenti u nezapadnim kulturama u Indiji, Kini, Japanu.

Kulturnosvjesne knjige osim svoje intelektualne i književne vrijednosti, važne su u kontekstu globalnog obrazovanja. Goldsmith (2009) navodi kako istinski interes i predanost obrazovanju o kulturnoj raznolikosti mora uključivati knjige iz drugih kultura. Isto tako, potiče se učitelje srednjih škola u čitanju međunarodne dječje književnosti uključujući prijevode, kao i njezino dijeljenje sa

studentima u nastojanju da se smanji etnocentrizam. Etnocentrizam bi bila prosudba kulture drugog naroda iz aspekta vlastite kulture (HE, 2023). Prijevodi kulturnosvjesnih knjiga imaju značajnu intelektualnu, književnu i pedagošku ulogu u životima mladih čitatelja.

Sims (1982) knjige dijeli u tri različita tipa s preklapajućim vremenskim razdobljima:

- 1) društvena svijest (kasne 1950-e i 1960e),
- 2) melting pot tj. lonac za povezivanje (isto razdoblje kao i knjige o društvenoj svijesti, ali se nastavlja kroz kasne 1970-e)
- 3) i kulturnosvjesne knjige (najistaknutije od sredine 1970-ih).

Knjige o društvenoj svijesti su dobronamjerne, ali kulturološki ograničene na jedno gledište, jer su napisane iz privilegirane perspektive "bijelaca". Kulturnosvjesne knjige odražavaju raznolikost iskustva drugih kultura te imaju tendenciju sadržavati specifičnosti i univerzalnosti: „dobra priča, dobro napisana i obogaćena detaljima življenja koji čine kulturnu skupinu osebjnom, prirodno će dotaknuti ljudske originalnosti koje postoje unutar te kulturnih skupina" Nagrade poput Mildred L. Batchelder nastoje potaknuti objavljivanje prijevoda čiji čitatelji mogu naslutiti da je knjiga došla iz druge zemlje budući da je dosta takvih knjiga slabo dostupno (Thompson, 2001).

6. Nobelova nagrada

Same kulturne nagrade postoje najmanje dva i pol tisućljeća; moderni oblici, poput onih koje dodjeljuju sveučilišta i kraljevske akademije od 17. stoljeća nadalje, uvijek su pokazivali tendenciju širenja. Institucionalno, nagrada funkcionira kao zahtjev za autoritetom i tvrdnjom tog autoriteta – autoriteta, u osnovi, za proizvodnju kulturne vrijednosti. Osigurava institucionalnu osnovu za vršenje kontrole nad kulturnom ekonomijom, nad raspodjelom poštovanja i nagrada na određenom kulturnom polju – nad onim što bi se moglo prepoznati kao vrijedno posebne pažnje. U moderno doba ta je kontrola često bila, u početku, državna kontrola, ali se postupno udaljila od

države u većini zemalja. No, s druge strane, nagrada ima svoje etimološke korijene upravo u novcu i zamjeni. Riječ dolazi do latinskog *pretium* - cijena, novac (English, 2005). Nagrada stavlja određenu moć u ruke kulturnih službenika - onih koji organiziraju i upravljaju iza scene, nadziru izbor članova ili sudaca, privlače sponzore ili pokrovitelje, prave pravila i iznimke pravila. Pojam nagrade dobio je posebnu važnost u kontekstu sve veće globalizacije medija i kulture industrije, budući da se na nju gleda kao na potencijalno moćnu protuvalu, iako je u nekim krugovima tretirana kao oblik samog novca.

Kao najpoželjnija i najmoćnija nagrada našeg vremena smatra se Nobelova nagrada, koja je dobila ime po svom osnivaču Alfredu Nobelu. Nobelova nagrada ustanovljena je kada je umrla poslovna osoba i poduzetnik Alfred Nobel koji je ostavio dijelove svoje financijske imovine u svrhu osnivanja 5 nagrada za osobe koje će doći do najvažnijih otkrića ili izuma u domeni fizike; osobama koje će napraviti najvažnije otkriće ili poboljšanje u području kemije; osobama koje će napraviti najvažnije otkriće u domeni fiziologije ili medicine; osobama koje će napisati najistaknutije djelo u području književnosti; i dodjela nagrade osobama koje će doprinijeti promicanju i povećanju mira. Dodjeljivano je navedenih 5 nagrada sve do 1968. kada je švedska središnja banka uvela šestu nagradu, Nagradu za ekonomiju u znak sjećanja na Alfreda Nobela (Feldman, 2000). Samo dobitnik Nobelove nagrade dobiva instant priznanje, status doživotno slavne osobe i autoritet bez premca u cijelom svijetu (English, 2005).

U Nobelovoj oporuci stajalo je kako se nagrade trebaju dodijeliti onima koji su tijekom prethodne godine donijeli najveću korist čovječanstvu. Alfred Nobel rođen u Stockholmu 1833., bio je izumitelj, poduzetnik, znanstvenik i poslovni čovjek koji je također pisao poeziju i drame. Njegovi raznoliki interesi odrazili su se u Nobelovim nagradama kojima je postavio temelje 1895. u svojoj posljednjoj oporuci. Nagradu je na moderan način utemeljio, a njegovo ime poslužilo je kao vječni sponzor nagrade. Nobel je sav svoj kapital usmjerio u nagrade i institucije za dodjelu nagrada. Prve Nobelove nagrade dodijeljene su 1901. godine i od tada se dodjeljuju svake godine. Bilo je godina u to vrijeme kada se Nobelove nagrade nisu dodjeljivale - uglavnom tijekom Prvog svjetskog rata (1914.-1918.) i Drugog svjetskog rata (1939.-1945.). Alfred Nobel je u svojoj oporuci naveo za koga želi da bude odgovoran za odabir laureata Nobelove nagrade. Riječ laureat odnosi se na označavanje lovorovim vijencem dobitnika. U staroj Grčkoj pobjednicima su se dodjeljivali lovorovi vijenci kao znak časti. S Nobelovom nagradom postiže se status dobitnika

Nobelove nagrade. Nobelova zaklada, privatna ustanova osnovana 1900. godine, ima konačnu odgovornost za ispunjenje namjera iz oporuke Alfreda Nobela. Glavna misija je upravljati bogatstvom Alfreda Nobela na način koji osigurava dugoročnu sigurnu financijsku stabilnost Nobelove nagrade i da se institucijama koje dodjeljuju nagradu jamči neovisnost u njihovom radu u odabiru primatelja. Nobelova Zaklada nastoji zaštititi zajedničke interese institucija koje dodjeljuju nagrade i predstavljati Nobelovu organizaciju kao cjelinu. Tijekom vremena, razvijene su brojne aktivnosti s ciljem inspiriranja i širenja znanja o Nobelovoj nagradi (Winegarten 1994). Zaklada nadzire aktivnosti dodjele Nobelove nagrade u četiri odjela: 1. Švedska akademija (za književnost) 2. Nobelova skupština Instituta Karolinska (za medicinu i fiziologiju) 3. Kraljevska švedska akademija znanosti (za fiziku, kemiju i - od 1968. - ekonomija) 4. Nobelov komitet norveškog Stortinga (za nagradu za mir). Od 1901. do 1999. godine ukupno je dodijeljeno 687 Nobelovih nagrada: za mir 87, medicina 169, književnost 96, fizika 159, kemija 132 i ekonomiju 44. Milijuni mogu sanjati da budu odabrani, ali malo je zvanih i manje je izabranih - kod nagrade za književnost i nagrade za mir, u prosjeku je nagrađena jedna osoba godišnje. Nobel dodjeljuje svoje titule na ceremoniji koju vodi kralj Švedske. Ovaj obred održava se uvijek 10. prosinca na obljetnicu smrti Alfreda Nobel. Okupljanje je u Stockholmu u koncertnoj dvorani, u 16 sati, kada ceremonija počinje (Feldman, 2000).

6.1. Nobelova nagrada za književnost

Može se reći da je moderni uspon kulturnih nagrada započeo 1901. s Nobelovom nagradom za književnost, možda najstarijom nagradom ovog tipa. I za dodjelu ove nagrade, Alfred Nobel je u svojoj oporuci ostavio sredstva Švedskoj akademiji koju je 1786. utemeljio kralj Gustav III. kako bi obranila čistoću švedskog jezika. Alfred Nobel naveo je kako se nagrada treba dodijeliti za neko djelo idealnih vrijednosti. Nobelova nagrada za književnost bila je među prvih pet Nobelovih nagrada. Kod Nobelove nagrade za književnost nominacija nikad ne nedostaje, ali ni odbijenica. Primjerice, Margaret Mitchell nominirana je za *Prohujalo s vihorom* i nominacije je odbijena. Charlie Chaplin bio je nominiran 1952. od strane istaknutog švedskog književnog kritičara Olof Lager Crantz, na temelju toga što je Chaplin bio veliki „scenski autor“ jer je napisao scenarije koje je glumio u svojim filmovima. Iako je Chaplin odbijen prvenstveno kao glumac, a ne kao dramatičar, 1997. Nobelovu nagradu dobio je Talijan Dario Fo, poznati komičar čija se dramaturgija, kao i Chaplinova, uglavnom sastoji od scenarija za njegove vlastite izvedbe.

Prvih dvadesetak godina nagrađivanje je podrazumijevalo nagrađivanje djela koja su imala prosvjetiteljsku ulogu, a zatim su uslijedila vremena pisaca koji su se obraćali širem krugu čitatelja. Zatim je došlo razdoblje kada se nagrađivalo književnike koji su utirali nove puteve u književnosti, dakle modernističku književnost, a onda je nagrada postajala sve više internacionalna (Winegarten, 1994). Izbjegavalo se nagrađivanje elitne književnosti. Nobelova institucija izgleda i radi na sljedeći način: Nobelova zaklada (*Nobelstiftelsen*) sveukupna je administrativno i upravno tijelo, ali nema nikakvu ulogu u izboru laureata. Upravlja ulaganjima, odlučuje o Statutu, organizira ceremoniju i koordinira sve (Winegarten, 1994). English (2005) smatra kako Nobelova nagrada za književnost potiče autore u pisanju djela idealnih vrijednosti. Procedura odabira Nobelovaca ide tako da nakon što je komisija izvršila imenovanje kandidata za nagradu, 18 članova Švedske akademije sastaje se kako bi glasovalo. Književne i političke (tj. mirovne) zajednice ne odobravaju uvijek svoje nove laureate s odobravanjem. Primjerice, članica Švedske akademije jednom je javno dala ostavku kada je William Golding dobio Nobela za književnost. Književni laureati malih zemalja mogu preko noći postati nacionalni heroji osvojivši nagradu; oni mogu jednako postati mete ideološkog ili vjerskog prezira. Tako je, egipatski romanopisac Naguib Mahfouz (1988.) oštro prozvan zbog svog "sekularizatorskog" rada i statusa, a 1994. izboden je od strane vjerskog militanta.

Ceremonija dodjeljivanja Nobelove nagrade izgleda tako da laureati primaju svoje medalje iz ruke kralja, koji s kraljicom predsjedava ceremonijom u Stockholmu kao počasni gost.

English govori o pristranosti dodjeljivanja Nobelove nagrade laureatima (2005, 298: 300). Pa tako autor spominje kako je Soyinkinovog Nobela umjesto njega dobio 1985. Claude Simon te kako je afrički tisak pružio otpor i pritisak na odabiranje Nobelovih laureata. Pojedini su smatrali kako je izbor dramatičara od strane švedskih akademika, daleko od dobrodošlice za Nigeriju i Afriku po pitanju književnih postignuća, jer su odbacivanjem Afrike afirmirali europske predrasude o afričkoj kulturnoj manjkavosti. Nagradu prihvatiti, smatrati velikom čašću, bila je po ovom mišljenju, način odbacivanja autohtone i narodne kulture u korist europske politike. Sve je to navedeno u popularnom nigerijskom tisku u trenutku nedodjeljivanja nagrade Wole Soyinki. Soyinka je, naime, bio najistaknutiji afrički pisac koji je u svojim djelima vjerno prenosio originalnost i autohtonost svoje kulture. Naposljetku, kad je Soyinka osvojio Nobela, tajnik Akademije Lars Gyllensten komentirao je kako je Soyinka uspio sintetizirati vrlo bogato nasljeđe

iz vlastite zemlje, drevne mitove i stare tradicije, s književnim naslijeđem i tradicijom europske kulture. To je bio dokaz kako je nagrada Nobela u korist kulturnoj globalizaciji. Nobelov pohod na Afriku dio je jačanja globalne ekonomije književnog prestiža.

Prednosti Nobelove nagrade za književnost svakako su upoznavanje svijeta s drugačijim kulturnim identitetima. Jedan od primjera je Nadine Gordimer, prva Južnoafrikanka i sedma žena koja je dobila Nobelovu nagradu za književnost 1991. godine. Gordimerin rad bio je preveden na više od 30 jezika. Gordimerina Nobelova nagrada usmjerila je pažnju na njezinu zemlju, na prijelazu iz režima rasizma u turbulentnu demokraciju. Jug Afrike imao je bogatu književnost, a Gordimer je spisateljica koja je beskompromisno predstavila pravo lice rasizma, u svim svojim ljudskim složenostima. Gordimer posjeduje talent gdje se može staviti ne samo u um, već i u tijelo kriminalca i sveca, muškarca ili žene, crnca ili bijelca. Njezin rad prerastao je u duboku psihološku i društvenu kroniku Južne Afrike, te je smatraju i arhivistom i svjetioničarom. Zahvaljujući njoj, geografski i politički izopćena Južna Afrika, bila je prikazana kao univerzalni krajolik. Ono što je čini zanimljivijom je činjenica da je odrasla govoreći engleski u afričkom gradu Springsu, bila je židovska djevojčica u katoličkoj samostanskoj školi, a potom se školovala kod kuće. Usamljena, s dominantnom majkom, pisala je od ranog djetinjstva, a svoju prvu priču za odrasle objavila je s 15 godina. Njezina majka uznemirena načinom kako se postupalo s crncima, osnovala je dječji vrtić za crnu djecu. Bez knjižnice u svom gradu, Nadine možda ne bi postala spisateljica jer je bila upoznata s time da crncima nije bilo dopušteno koristiti lokalnu knjižnicu (Hallengren, 2005).

S druge strane, još jedan Nobelovac, Derek Walcott rođen na tadašnjem otoku St. Lucia koji je pripadao Britanskom Carstvu, obilježen je hibridno britansko-francuskom kulturom. Walcottovo podrijetlo također je mješovito pa je u svojim djelima provlačio sukobe koje je iskusio između pozicije europske i afričke kulture, anglofone i frankofone zemlje, engleskog i kreolskog jezika te metodističkog i katoličkog vjerovanja. Središnja tema koja se provlači kroz Walcottova djela je njegova potraga za identitetom. U njegovim djelima mogu se pronaći zabrinutosti i razmišljanja o povijesti, kako je umjetnost nostalgija povijesti, implicirajući time da književnost nosi istu krivnju kao povijest, a time njegov rad daje ideju o Walcottovu bogatom kulturnom i političkom pogledu na mora i kontinente ljudskog svijeta (Hallengren, 2005).

Hallengren (2005) spominje i trećeg Nobelovca, Naguib Mahfouza, koji je postao dobitnik Nobelove nagrade 1988. godine, rođen u Egiptu, a u svojim romanima i kratkim pričama

neprestano je tražio egipatski identitet. Nazivajući sebe „sinom dviju civilizacija – egipatske i arapsko-islamske civilizacije – svoju karijeru književnika započeo je istražujući drevnu egipatsku povijest. Cilj nije bio samo razumjeti ili kritizirati suvremenu scenu, već istražiti identitete vlastite zemlje u prostoru i vremenu svog postojanja. Kao arapski autor, on nadilazi okvire arapske i muslimanske tradicije, kojoj pripada, tragajući za svojim nasljeđem i traženjem svog identiteta kao Egipćanina. Osim pronalaska svog identiteta, Mahfouz je također pisao o procesima modernizacije. Razvoj njegovih spisa također je povezan sa stalno rastućom važnosti informativnih medija, časopisa, dnevnih novina korištenjem tradicionalnih pojmova -vladar, vladati, mistični vodič, tajna veza – njegove su priče otvorene za razne interpretacije. To su priče o dobru i zlu, ispravnom i pogrešnom, istini i laži, što ih čini univerzalno važnima. U svojim romanima priča o snovima i uči manirima, kao što to tradicija uvijek čini. Njegove priče imaju moralni status. Najpoznatije Mahfouzove priče prikazuju živote i manire obitelji niže srednje klase u Kairu i njegovog okruženja. Romani prikazuju različite poglede iz lokalne perspektive kao i djelo Mahfouza u cjelini. Upoznaje se istinsko okruženje Kaira, upoznaje s privatnim životom disfunkcionalne obitelji koja živi slijedeć tradiciju. Pruža pogled o suprotstavljanjima tijekom turbulentnog vremena engleske okupacije, te stalne konfrontacije zapadnih i orijentalnih vrijednosti (Hallengren, 2005).

Može se zaključiti kako je Nobelova nagrada postala sinonim za poželjan oblik dokazivanja književne vrijednosti, a s druge strane omogućila je autorima prepoznatljivost diljem svijeta te čitateljima upoznavanje djela nagrađenih autora kroz koja su imali priliku upoznati drugačije kulture i kulturne identitete.

7. Istraživanje dostupnosti literature autora nagrađenih Nobelovom nagradom u hrvatskim narodnim knjižnicama

7.1. Cilj i svrha istraživanja

U radu se istražuje dostupnost i posudba literature autora nagrađenih Nobelovom nagradom u periodu 1980. do 2000. godine, u fondu hrvatskih narodnih knjižnica. Knjižnice čiji će se katalogi pretraživati su Knjižnice grada Zagreba, Gradska knjižnica Marka Marulića Split, Gradska

knjižnica Rijeka, Gradska knjižnica i čitaonica Pula, Gradska knjižnica Ivan Goran Kovačić Karlovac te Gradska knjižnica Požega. Metodom pretraživanja knjižničnih kataloga prema imenima autora Nobelovaca istraženo je u kojoj mjeri je dostupna njihova literatura u zbirkama navedenih narodnih knjižnica te jesu li i koliko su posuđivane posljednjih 365 dana (u periodu kolovoz 2022 - kolovoz 2023).

Svrha ovog istraživanja je steći potpuniji uvid o stanju dostupnosti i posudbi djela nagrađivanih autora Nobelovom nagradom u periodu od 1980. do 2000. godine. Na temelju dobivenih podataka moći će se utvrditi posjeduju li analizirane knjižnice djela nagrađenih autora Nobelovom nagradom iz navedenog razdoblja te jesu li posuđivana u posljednjih 365 dana. Cilj rada je istražiti jesu li dostupna djela nagrađivanih autora Nobelovom nagradom u periodu 1980.-2000. godine u hrvatskim narodnim knjižnicama, u kojem broju primjeraka su dostupna djela i na kojim jezicima su dostupna kako bi se utvrdilo posjeduju li knjižnice kulturnosvjesna djela te posuđuju li ih korisnici.

7.2. Istraživačka pitanja

U ovom radu vodili smo se sljedećim istraživačkim pitanjima:

- Da li su u istraženim hrvatskim narodnim knjižnicama dostupna djela autora Nobelovaca?
- Jesu li Nobel-djela dostupna u narodnim knjižnicama samo na hrvatskom jeziku?
- Kakva je razina posudbe Nobel-djela s obzirom na godinu izdanja?

7.3. Metodologija

Metoda koja se koristi u istraživanju je usporedna analiza kataložnih zapisa u narodnim knjižnicama u šest gradova: Zagreb, Split, Rijeka, Karlovac, Pula i Požega. Riječ je o narodnim knjižnicama Knjižnice grada Zagreba, Knjižnica Marka Marulića u Splitu, Gradska knjižnica Rijeka, Knjižnica i čitaonica Pula, Gradska knjižnica Ivan Goran Kovačić Karlovac i Gradska knjižnica Požega. Prethodno navedene knjižnice nalaze se u različitim hrvatskim regijama, u gradovima različitih veličina te koriste ZaKI katalog koji omogućuje uvid u broj dostupnih naslova, vrstu i jezik građe te broj posudbi posljednjih 365 dana.

Metoda usporedne analize knjižničnih kataložnih zapisa omogućit će uvid u dostupnost kulturnosvjesnih djela autora nagrađenih Nobelovom nagradom u razdoblju 1980.-2000. godine u fondu hrvatskih narodnih knjižnica. Analiza spomenutih kataloga omogućava usporedbu 6 hrvatskih narodnih knjižnica s obzirom na dostupnost i posudbu literature Nobelovaca u periodu od godinu dana tj. u periodu od kolovoza 2022. do kolovoza 2023. Katalog se pretražuje prema imenu nagrađenog autora Nobelovom nagradom. Podaci o nagrađivanim autorima Nobelovom nagradom preuzeti su s web stranice *Nobel prize*.⁴ Djela autora za koje se utvrdi da su dostupni u hrvatskim narodnim knjižnicama, kategorizirat će se prema vrsti građe, godini izdanja, jeziku, broju primjeraka kako bi se stekli detaljniji uvidi o ovim aspektima dostupnih djela Nobelovaca.

7.4. Nobelovci i njihovo državljanstvo

Podaci o nagrađivanim autorima preuzeti su sa stranice *Nobel prize* (NP, 2023) otkud su i preuzeti podaci o državljanstvu pojedinog autora. Prema dobivenim podacima vidimo kako je 8 autora (38%) iz Europe (Czeslaw Milosz – Poljska, Elias Canetti – Bugarska, Jaroslav Seifert – Češka, Seamus Heaney – Irska, Wislawa Szymborska – Poljska, Dario Fo – Italija, Gunter Grass – Poljska, Jose Saramago – Portugal), a ostatak 13 autora (62%) iz neeuropskih dijelova svijeta (Gabriel Garcia Marquez – Kolumbija, William Golding – Ujedinjeno Kraljevstvo, Claude Simon – Madagaskar, Wole Soyinka – Nigerija, Joseph Brodski – Rusija, Naguib Mahfouz – Egipat, Camilo Jose Cela – Španjolska, Octavio Paz – Meksiko, Nadine Gordimer – Južna Afrika, Derek Walcott – Sveta Lucija, Toni Morrison – SAD, Kenzaburo Oe – Japan, Gao Xingjian – Kina).

Godina	Autor
1980	Czeslaw Milosz
1981	Elias Canetti

⁴ Nobel prize. 2023. URL: <https://www.nobelprize.org> Pristupljeno: 15. kolovoza 2023.

1982	Gabriel García Márquez
1983	William Golding
1984	Jaroslav Seifert
1985	Claude Simon
1986	Wole Soyinka
1987	Joseph Brodsky
1988	Naguib Mahfouz
1989	Camilo José Cela
1990	Octavio Paz
1991	Nadine Gordimer
1992	Derek Walcott
1993	Toni Morrison
1994	Kenzaburo Oe
1995	Seamus Heaney
1996	Wisława Szymborska
1997	Dario Fo
1998	José Saramago
1999	Günter Grass
2000	Gao Xingjian

Tablica 1. Autori nagrađeni Nobelovom nagradom u periodu 1980.-2000. godine

Autor	Državljanstvo
Czesław Miłosz	Poljska
Elias Canetti	Bugarska
Gabriel García Márquez	Kolumbija

William Golding	Ujedinjeno Kraljevstvo
Jaroslav Seifert	Češka
Claude Simon	Madagaskar
Wole Soyinka	Nigerija
Joseph Brodsky	Rusija
Naguib Mahfouz	Egipat
Camilo José Cela	Španjolska
Octavio Paz	Mexico
Nadine Gordimer	Južna Afrika
Derek Walcott	Sveta Lucija
Toni Morrison	USA
Kenzaburo Oe	Japan
Seamus Heaney	Irska
Wisława Szymborska	Poljska
Dario Fo	Italija
José Saramago	Portugal
Günter Grass	Poljska
Gao Xingjian	Kina

Tablica 2. Nagrađeni autori i njihovo državljanstvo

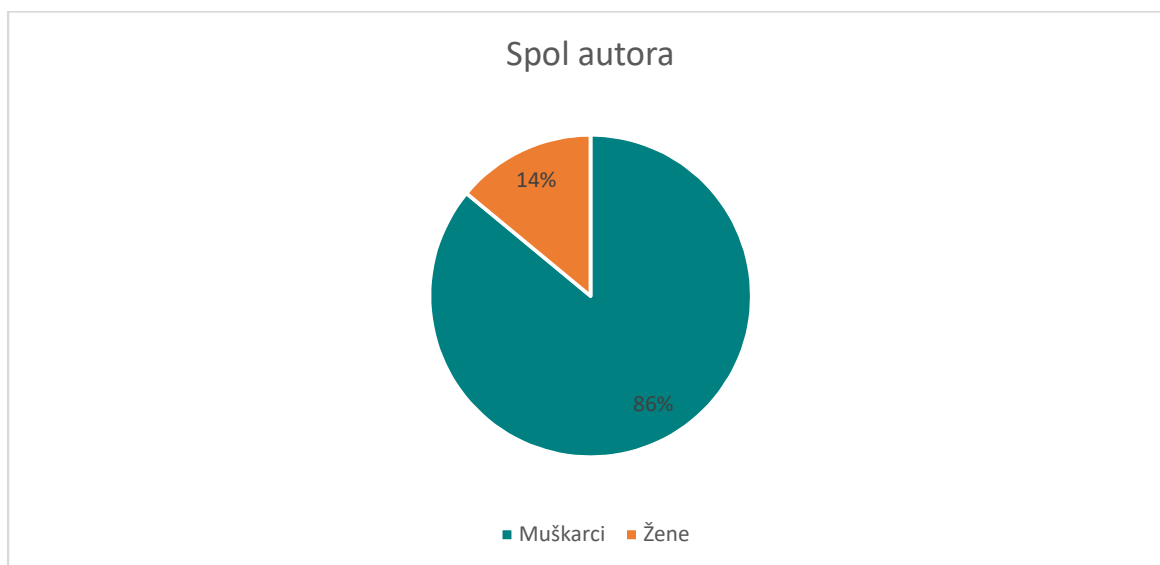
Podaci o državi u kojoj su autori rođeni preuzeti su sa stranice Nobel Prize. Na navedenoj stranici navedena je kratka biografija gdje se nalaze podaci o godini primitka Nobelove nagrade, datum i mjesto (država) rođenja, datum smrti, država u kojoj je autor/ica bio/bila tijekom primitka nagrade, jezik kojim je autor/ica govorio/la.

Što se tiče primitka Nobelove nagrade, u pojedinim slučajevima se dogodi da dobitnici prime nagradu i desetljećima nakon njihovog inovativnog doprinosa književnosti. Pa je tako primjerice, španjolski romanopisac Camilo Jose Cela nagrađen 1989. u dobi od 73 godine, gotovo pedeset godina nakon inovativnog djela koje mu je donijelo nagradu. Češki pjesnik Jaroslav Seifert imao je 83 godine kada je dobio počast, francuski pisac Claude Simon 72 godine, egipatski romanopisac Naguib Mahfouz 77, meksički pjesnik Octavio Paz 76, poljska pjesnikinja Wislawa Szymborska 73, portugalski književnik Jose Saramago 75 godina. Kada je sjevernoirskom pjesniku Seamusu Heaneyju odana počast u 56. godini, u usporedbi s navedenim laureatima mogao je djelovati kao dječak. Najmlađi laureat ikada bio je Rudyard Kipling davne 1907. godine –primio je nagradu u dobi od 42 godine (Feldman, 2000).

7.5.Rezultati istraživanja o dostupnosti literature Nobelovaca

Prema dobivenim podacima pokazalo se kako su dobitnici Nobelove nagrade za književnost u razdoblju od 1980. do 2000. godine većinom muškarci - 18 (86%), a žene su u manjini - 3 (14%). Feldman (2000) navodi kako je Nobelova zaklada pokušavala smanjiti rodni jaz u odabiru laureata, pa je u gotovo jednom stoljeću samo 9 žena bilo u književnim laureatima, od toga 6 u prvih devedeset godina, ali tri od 1991. godine među kojima su Nadine Gordimer (1991.), Toni Morrison (1993.) i Wislawa Szymborska (1996.).

Quinn (1995) govori o istraživanjima koja su pokazala kako spol, rasa i klasa autora mogu utjecati na to kako korisnici vrednuju određena djela. Ta narcistička sklonost rezultira time da bijelci preferiraju bijelce muške protagoniste, crne žene radije čitaju djela s crnom ženom protagonisticom. U širem smislu, svaka će kulturna skupina biti predisponirana prema djelima s likovima prema kojima osjećaju afinitete. Drugim riječima, nezapadnjačka djela mogu potaknuti odbacivanje te pristranosti. Postoji zabrinutost da čak i ako se nabave nezapadna djela, da ih čitatelji neće moći razumjeti ili cijiniti u potpunosti kao mnoge druge velike knjige zapadne kulture, što je rezultat nedostupnosti prijevoda nezapadnjačkih djela.

Grafikon 1. Spol autora

U istraživanje su uključene sljedeće narodne knjižnice: Knjižnice grada Zagreba, Gradska knjižnica Marka Marulića u Splitu, Gradska knjižnica Rijeka, Gradska knjižnica i čitaonica Pula, Gradska knjižnica Ivan Goran Kovačić Karlovac te Gradska knjižnica Požega.

U tablici 3 prikazana je ukupna knjižnična građa ovih narodnih knjižnica koje nude različite vrste građe: knjige, članke, glazbenu građu, vizualnu građu, notnu građu, nakladnički niz, časopis/periodiku, tematski broj, elektroničku građu, e-knjige, igračke, ostalo, zvučnu građu, novine, grafičku građu, kartografsku građu, rukopise, knjige-digitalizirane, grafičku građu digitaliziranu. Podaci su prikupljeni u periodu od 14. 7. 2023. do 26. 7. 2023. godine.

Ukupna knjižnična građa					
Zagreb	Split	Rijeka	Pula	Karlovac	Požega
385 592	109 273	143 537	93 932	144 167	61 614

Tablica 3. Podaci o ukupnoj knjižničnoj građi istraženih narodnih knjižnica

U tablici 3 gradovi u kojima se nalaze istražene knjižnice poredane su od gradova s najvećim do gradova s najmanjim brojem stanovnika, dakle, od knjižnice koje uslužuju potencijalno najveći

broj korisnika do onih koje uslužuju potencijalno najmanji broj korisnika. Iz dobivenih podataka može se primijetiti kako Gradska knjižnica Ivan Goran Kovačić u Karlovcu ima veći fond od knjižnica u Splitu i Rijeci iako je riječ o manjem gradu. Pojedine knjižnice iako imaju manji broj korisnika, imaju veći knjižnični fond, pa tako Gradska knjižnica Rijeka ima veći fond od Gradske knjižnice Marka Marulića u Splitu iako je riječ o gradu s većim brojem stanovnika, te Gradska knjižnica Ivan Goran Kovačić u Karlovcu posjeduje veći broj knjižnične građe negoli Gradska knjižnica i čitaonica Pula koja ima veći broj korisnika.

Nadalje, istraživanje djela autora nagrađenih Nobelovom nagradom bilo je potrebno podijeliti u kategorije:

- djela objavljena u razdoblju od 1950. do 1959.
- djela objavljena u razdoblju od 1960. do 1969.
- djela objavljena u razdoblju od 1970. do 1979.
- djela objavljena u razdoblju od 1980. do 1989.
- djela objavljena u razdoblju od 1990. do 1999.
- djela objavljena u razdoblju od 2000. do 2009.
- djela objavljena u razdoblju od 2010. do 2019.
- djela objavljena u razdoblju od 2020. do 2023.

Kategorije za vrijeme objavljivanja prije 1950. nisu korištene jer u uzorku nije bilo objavljenih djela u tom razdoblju.

Sljedeća tablica 4 prikazuje koliko svaka knjižnica posjeduje djela autora nagrađenih Nobelovom nagradom iz određenog perioda. U katalogu svake od navedenih knjižnica utvrđeno je kako najveći broj djela nagrađenih autora ima katalog Knjižnica grada Zagreba (298), zatim slijedi Gradska knjižnica Marka Marulića (221), Gradska knjižnica Rijeka koja ima 169 Nobel-djela, narodna knjižnica u Karlovcu ima 168, Gradska knjižnica i čitaonica Pula 166 te Gradska knjižnica Požega 96 Nobel-djela. Može se primijetiti da iako je ukupan knjižnični fond narodne knjižnice u Karlovcu veći od narodnih knjižnica u većim gradovima (Split, Rijeka), u ponudi Nobel-djela ipak ima manji broj u odnosu na Split, ali gotovo isti kao Rijeka. Narodna knjižnica u Puli slijedi sa 166 Nobel-djela, a knjižnica koja odstupa s najmanjim brojem je Gradska knjižnica Požega, čiji ukupni knjižnični fond nešto manji od narodne knjižnice u Puli, a ima značajno manji broj Nobel-djela.

Ukupno Nobel-djela					
Zagreb	Split	Rijeka	Pula	Karlovac	Požega
298	221	169	166	168	96

Tablica 4. Ukupno Nobel djela - objedinjeni pregled za sve knjižnice

Tablica 5 prikazuje ponudu Nobel-djela (knjige, e-knjige, članak, zvučni zapis, vizualna građa, glazbena građa). U periodu 1950-1959 samo narodna knjižnica u Splitu posjeduje 2 Nobel-djela autora Williama Goldinga, dok ostale knjižnice ne posjeduju nijedno Nobel-djelo iz navedenog razdoblja.

U periodu 1960-1969 povećava se broj Nobel djela u analiziranim knjižnicama, ali može se primijetiti razlika između knjižnice s najvećim fondom (Zagreb) koja iz tog perioda posjeduje 10 Nobel-djela autora Williama Goldinga, Claude Simona, Octavio Paz te Gunter Grassa, dok knjižnica s najmanjim brojem Nobel-djela (Požega) ne posjeduje ništa iz navedenog perioda.

Period djela 1970-1979 u kojem je slična situacija po dostupnosti Nobel-djela kao s prethodnim periodom, i dalje uočljivi jaz između Knjižnica grada Zagreba i Gradske knjižnice Požega. Gradska knjižnica Požega posjeduje 1 Nobel-djelo autora Gunter Grassa, dok Zagreb posjeduje 15 Nobel-djela iz tog perioda autora Gabriela Garcie Marqueza, Williama Goldinga, Josifa Brodskog, Octavio Paza, Nadine Gordimer te Gunter Grassa.

Period 1980-1989 unosi značajno veću dostupnost Nobel-djela te se može primijetiti kako druga po veličini fonda, Gradska knjižnica Marka Marulića u Splitu ima najveći broj Nobel-djela (59), a Knjižnice grada Zagreba 10 manje. Ovdje se ističe Gradska knjižnica Ivan Goran Kovačić u Karlovcu koja ima gotovo isti broj Nobel-djela (48) kao narodna knjižnica u Zagrebu iako je narodna knjižnica u Karlovcu s potencijalno najmanjim brojem korisnika. Velika je razlika u dostupnosti između Karlovca i Požege koje imaju približan broj stanovnika kao gradovi a time i potencijalno približan broj korisnika gdje Požega ima samo 6 Nobel djela.

U periodu 1990-1999 narodne knjižnice u Rijeci (36), Puli (34) i Karlovcu (30) imaju sličan broj dostupnih Nobel-djela. Narodna knjižnica u Splitu ima nešto veći broj Nobel-djela od navedenih knjižnica (41). Požega broji najmanje Nobel-djela (14), dok Zagreb posjeduje najveći broj (67).

Period 2000-2009 pokazuje kako najviše djela posjeduje katalog Knjižnica grada Zagreba (99) i to u odnosu na sve periode u svim analiziranim knjižnicama. U narodnim knjižnicama u Splitu, Rijeci i Puli nalazi se sličan broj dostupnosti. Svakako je period 2000-2009 najbolji po pitanju dostupnosti Nobel-djela u odnosu na ostale periode.

Iz perioda 2010-2019 osim Knjižnica grada Zagreba (46), ističe se Gradska knjižnica Požega koja ima, nakon Zagreba, najveći broj dostupnih Nobel djela (34) iz ovog perioda. U tom periodu narodna knjižnica u Požegi ima najveći broj Nobel-djela autora Gabriela Garcie Marqueza i Jose Saramaga. Knjižnice grada Zagreba također u najvećem broju imaju djela istih autora, uz Toni Morrison.

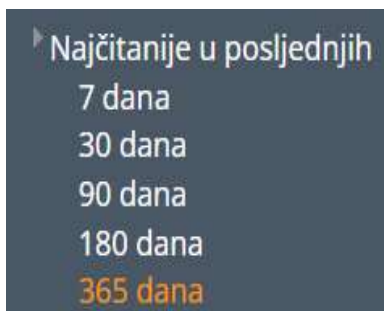
Period, kraći od ostalih, 2020-2023 pokazuje kako nakon Zagreba, Knjižnica i čitaonica Pula ima najveći broj Nobel-djela, a slijede je Split, Rijeka, Karlovac i Požega. Iz ovog perioda, sve analizirane knjižnice među svojim Nobel-djelima posjeduju autoricu Wislavu Szymborsku. Od ostalih autora, samo Knjižnice grada Zagreba posjeduju autoricu Toni Morrison, Gradska knjižnica i čitaonica Pula posjeduje djela autora Seamus Heaneyja. Jedan od prijedloga koje Quinn predlaže za kulturno raznolikost zbirku jest nabavljati djela koja ne posjeduju druge narodne knjižnice kako bi se potaknula raznolikost u nabavi i time bi se mogla potaknuti suradnja među narodnim knjižnicama u promociji određenih kulturnih djela.

Ponuda Nobel-djela u istraženom periodu						
	Zagreb	Split	Rijeka	Pula	Karlovac	Požega
2020-2023	12	8	8	10	8	7
2010-2019	46	32	32	24	26	34
2000-2009	99	68	61	61	48	34
1990-1999	67	41	36	34	30	14
1980-1989	49	59	23	27	48	6
1970-1979	15	8	7	8	6	1
1960-1969	10	3	2	2	2	0
1950-1959	0	2	0	0	0	0

Tablica 5.Segment 1: Broj knjižnične građe od autora nagrađenih Nobelovom nagradom u istraženim knjižnicama

Sljedeći istraživani podaci su podaci o posudbama posljednjih 365 dana (kolovoz, 2022. – kolovoz, 2023.). Za istraživanje su prikazani podaci o svim Nobel-djelima te su izdvojeni Nobel-naslovi i Nobel-primjerci knjiga kojih je u znatno većem broju od ostale vrste građe te je prikazana ponuda

te posudba u odnosu na ponudu. Podaci o posudbama djela autora nagrađenih Nobelovom nagradom utvrđeni su analizom kataloga u periodu od 14. srpnja do 04. kolovoza 2023. godine. ZaKI katalog nudi opciju pregledavanja najčitanijih naslova posljednjih 365 dana što je omogućilo izvedbu ovog dijela istraživanja.

Slika 2.ZAKI katalog

Katalozi knjižnica analizirani su u sljedećim periodima:

- Knjižnice grada Zagreba – 14.07.2023.-18.07.2023
- Gradska knjižnica Marko Marulić Split – 19.07.2023.-22.07.2023.
- Gradska knjižnica Rijeka – 23.07.2023.
- Gradska knjižnica i čitaonica Pula -23.07.2023.
- Gradska knjižnica Ivan Goran Kovačić Karlovac – 24.07.2023.-26.07.2023.
- Gradska knjižnica Požega – 27.07.2023.

Sljedeća tablica (6) prikazuje broj posudbi Nobel-djela u analiziranim knjižnicama posljednjih 365 dana. Prikupljeni podaci pokazuju kako Nobel-djela iz perioda 1950-1959 nema posudbi. Razlog tome je jer samo jedna narodna knjižnica, Gradska knjižnica Marka Marulića u Splitu posjeduje samo 2 naslova autora Williama Goldinga, za kojima potražnje u istraženom periodu nije bilo.

Nobel-djela iz perioda 1960-1969 bilo je posuđeno u izrazito malom broju, u narodnim knjižnicama u Zagrebu i Rijeci posuđeno je tek po 1 Nobel-djelo autora Williama Goldinga, a u ponudi su Knjižnice grada Zagreba imale 10 Nobel-djela, dok je Rijeka imala 2 Nobel-djela.

Nobel-djela iz perioda 1970-1979 posuđeno je nešto veći broj u odnosu na prijašnje periode, pa je osim u Knjižnicama grada Zagreba, u narodnoj knjižnici u Splitu posuđeno 2 Nobel-djela autora

Gabriela Garcie Marqueza. U ponudi narodna knjižnica u Zagrebu iz tog perioda posjeduje 15 Nobel-djela, dok knjižnice u Splitu, Rijeci, Puli i Karlovcu posjeduju 6 do 8 Nobel-djela. U ostalim knjižnicama u odnosu na ponudu, nije posuđeno niti jedno Nobel-djelo.

Kod Nobel-djela iz perioda 1980-1989, pojavljuje se uočljiva razlika, pa se iz dobivenih podataka vidi kako skoro sve knjižnice imaju posuđena Nobel-djela iz tog perioda osim Gradske knjižnice Požega koja u ponudi ima najmanji broj Nobel djela iz ovog perioda (6). Najveći broj posudbi ostvaren je u Knjižnicama grada Zagreba (19) koje u ponudi imaju 49 Nobel-djela, a u Splitu iako u ponudi ima najveći broj Nobel djela iz ovog perioda (59) posuđeno je 9 Nobel-djela. Najveći broj posudbi imala su djela autora Gabriela Garcie Marqueza.

Nobel-djela iz perioda 1990-1999 posuđivana su u istraženom periodu u svim analiziranim narodnim knjižnicama. Iako su narodne knjižnice u Karlovcu, Puli, Rijeci i Splitu imale približan broj u ponudi Nobel-djela (30-41), u Splitu i Rijeci je ostvaren najveći broj posudbi u odnosu na uspoređene knjižnice. Najveći broj posudbi je ostvaren u narodnoj knjižnici u Zagrebu (19), kao i za prethodno razdoblje.

Nobel-djela iz perioda 2000-2009 najposuđivanija su građa iz analiziranih perioda, a ostvarene su posudbe u svim analiziranim knjižnicama. Iz ovog perioda u knjižnicama grada Zagreba posuđeno je 50 Nobel-djela, a u ponudi imaju 99 Nobel-djela. U Gradskoj knjižnici Marka Marulića u Splitu posuđeno je 41 Nobel-djelo, dok u ponudi imaju 68 Nobel djela, što čini najveću posuđivanost u odnosu na ponudu i ostale knjižnice. Narodne knjižnice u Rijeci i Puli u ponudi imaju jednak broj Nobel-djela (61), a posudba u istim knjižnicama se razlikuje u 1 djelu više u Rijeci. U narodnoj knjižnici u Karlovcu u odnosu na ponudu (48), posuđeno je tek 15 Nobel-djela.

Nobel-djela iz perioda 2010-2019, nakon perioda 2000-2009 brojčano su najveći u odnosu na ostale periode po pitanju posudbe. U narodnoj knjižnici u Zagrebu i dalje najveći broj posudbi (31) u odnosu na ponudu 46. U narodnim knjižnicama u Splitu i Rijeci u ponudi imaju jednak broj Nobel-djela iz ovog perioda, a broj posudbi je približan (Split – 20 posudbi; Rijeka 21 posudba). Gradska knjižnica i čitaonica Pula i Gradska knjižnica Ivan Goran Kovačić u Karlovcu koje potencijalno uslužuju podjednak broj korisnika, u ponudi imaju Pula 24 Nobel-djela, Karlovac ima 26 Nobel-djela. U odnosu na ponudu, u Puli je ostvareno 17 posudbi, dok je u Karlovcu posuđeno tek 4 Nobel-djela.

Nobel djela iz perioda 2020-2023, najkraći period u odnosu na ostale, pokazuje kako su u svim analiziranim knjižnicama posuđivana Nobel-djela iz ovog perioda. U odnosu na ponudu, narodna knjižnica u Zagrebu u ponudi ima 12 Nobel-djela, a posuđenih 9; u Splitu u ponudi imaju 8 Nobel-djela, a posuđeno 7; u Rijeci u ponudi imaju 8 Nobel-djela a posuđenih 8 što je ujedno najveći broj posudbi u odnosu na ponudu. U narodnoj knjižnici Pula u ponudi imaju 10, a posuđenih 7 Nobel-djela; u narodnoj knjižnici Karlovac u ponudi imaju 8, a posuđenih 6 Nobel-djela, dok u narodnoj knjižnici Požega u ponudi imaju 7 i posuđenih 7 Nobel-djela, što je uz Rijeku, najveći broj posudbi u odnosu na ponudu.

Posudba Nobel-djela u posljednjih 365 dana						
	Zagreb	Split	Rijeka	Pula	Karlovac	Požega
2020-2023	9	7	8	7	6	7
2010-2019	31	20	21	17	4	10
2000-2009	50	41	29	28	15	11
1990-1999	19	13	12	6	10	2
1980-1989	19	9	5	2	3	0
1970-1979	4	2	0	0	0	0
1960-1969	1	0	1	0	0	0
1950-1959	0	0	0	0	0	0

Tablica 6.Segment 2: Posudba Nobel-djela prema vremenskim periodima

Prema objedinjenom pregledu podataka u tablici 7 može se primijetiti kako djela iz 1950-1959 nisu posuđivana, moguće i zato što ih knjižnice posjeduju u malom broju, odnosno samo narodna knjižnica u Splitu posjeduje 2 Nobel-djela. Najposuđivanija djela su iz razdoblja 2000-2009. Analizirane knjižnice posjeduju najveći broj Nobel-djela u ponudi, što može objasniti veći broj posudbi. Nobel-djela iz perioda 2010-2019 su nakon perioda 2000-2009, najposuđivanija Nobel-djela, čemu slijedi period 1990-1999, period 2020-2023 razlikuje se za 1% od posudbi djela iz perioda 1980-1989.

Posudba Nobel-djela prema vremenskim periodima- objedinjeni pregled za sve narodne knjižnice		
Razdoblje	Broj naslova	Postotak naslova

2020-2023	44	10%
2010-2019	103	24%
2000-2009	174	41%
1990-1999	62	14%
1980-1989	38	9%
1970-1979	6	1%
1960-1969	2	0%
1950-1959	0	0%

Tablica 7. Posudba knjižnične građe prema vremenskim periodima: objedinjeni pregled za istražene knjižnice

Osim prema periodu objavljivanja, Nobel-djela su podijeljena prema jeziku na kojem su objavljena:

- hrvatski
- srpski
- engleski
- bosanski
- njemački
- francuski
- albanski
- talijanski
- španjolski
- ukrajinski
- ruski
- kineski
- češki
- slovenski

Prema podacima dobivenima iz istraživanja, u tablici 8 vidljivo je kako u najvećem postotku istražene narodne knjižnice posjeduju Nobel-djela na hrvatskom jeziku. Raznolikost u jezicima uočljiva je u katalogu Knjižnica grada Zagreba koje posjeduju građu u najvećem broju na hrvatskom (53.4%), zatim engleskom (27.9%) te u manjim postotcima na srpskom, njemačkom, španjolskom, francuskom, talijanskom, albanskom, ruskom te bosanskom. Prema istraživanju koje je proveo Damrosch (2018) pokazalo se kako upravo jedan od nedostataka u međunarodnoj književnosti nosi nedostatak prijevoda i djela na izvornim jezicima. Nadalje, prema UNESCO-vom Index Translationum koji je zadužen za praćenje međunarodnih prijevoda knjiga, pokazalo

se kako je engleski jezik, u odnosu na ostale, u glavni jezik za prevođenje i u najvećem broju postoji prijevoda na engleski jezik.

	Knjižnica					
	Knjižnice grada Zagreba	Gradska knjižnica Marka Marulića Split	Gradska knjižnica Rijeka	Gradska knjižnica i čitaonica Pula	Gradska knjižnica Ivan Goran Kovačić Karlovac	Gradska knjižnica Požega
Hrvatski	53.4	66.8	84.8	66.3	78.2	95.3
Srpski	6.5	7.0	2.4	1.2	7.9	-
Engleski	27.9	14.0	3.0	2.4	3.6	2.3
Bosanski	0.3	-	5.5	0.6	5.5	-
Njemački	4.1	7.5	-	2.4	1.8	2.3
Francuski	2.0	-	-	-	-	-
Albanski	0.7	-	0.6	-	-	-
Talijanski	1.0	2.8	3.0	26.5	-	-
Španjolski	3.4	0.9	0.6	0.6	-	-
Ukrajinski	-	0.5	-	-	-	-
Ruski	0.7	0.5	-	-	-	-
Kineski	-	-	-	-	-	-
Češki	-	-	-	-	0.6	-
Slovenski	-	-	-	-	2.4	-

Tablica 8. Postotak građe prema jeziku, pregled podataka za pojedine knjižnice

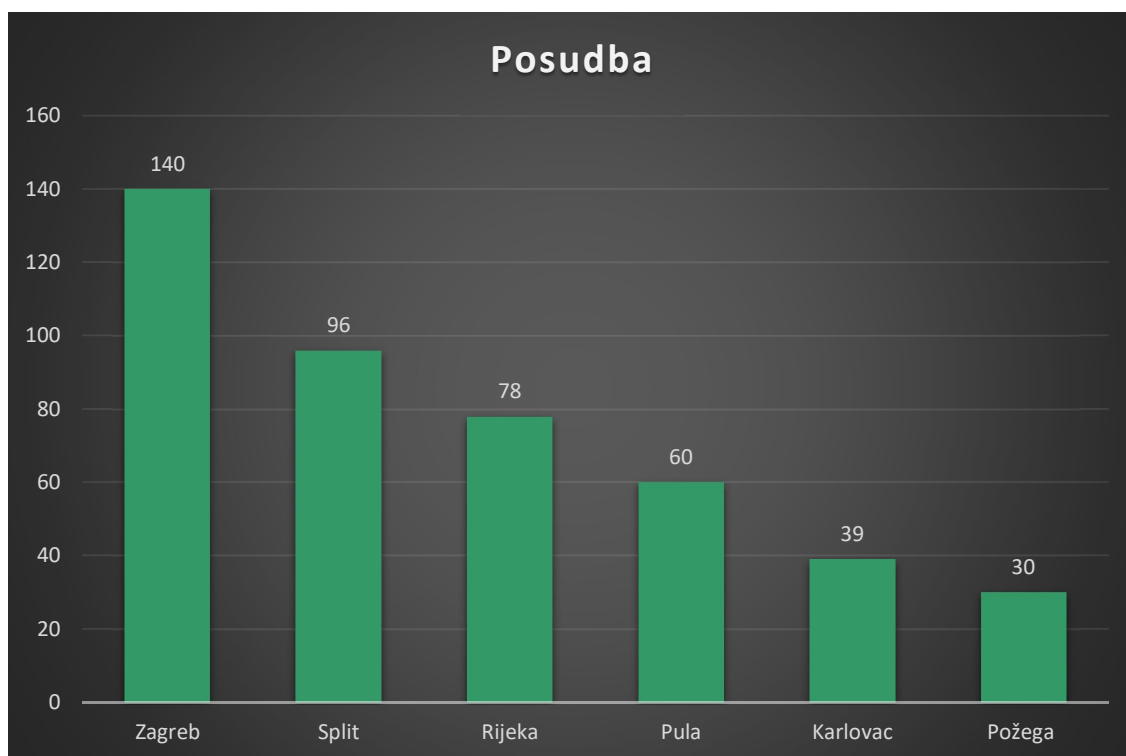
U daljnjem dijelu istraživanja, izdvojeni su naslovi knjiga jer su ih analizirane knjižnice posjedovale u najvećem broju u odnosu na ostalu vrstu građe. Objedinjeni pregled ponude Nobel-naslova u istraženim knjižnicama pokazuje kako u istraženom periodu knjižnice posjeduju 995 Nobel-naslova, a posuđeno ih je 443, što bi u postotku iznosilo 45% posuđenih Nobel-naslova u odnosu na ponudu (Grafikon 1).

Grafikon 2. Ponuda i posudba Nobel-naslova za istražene narodne knjižnice

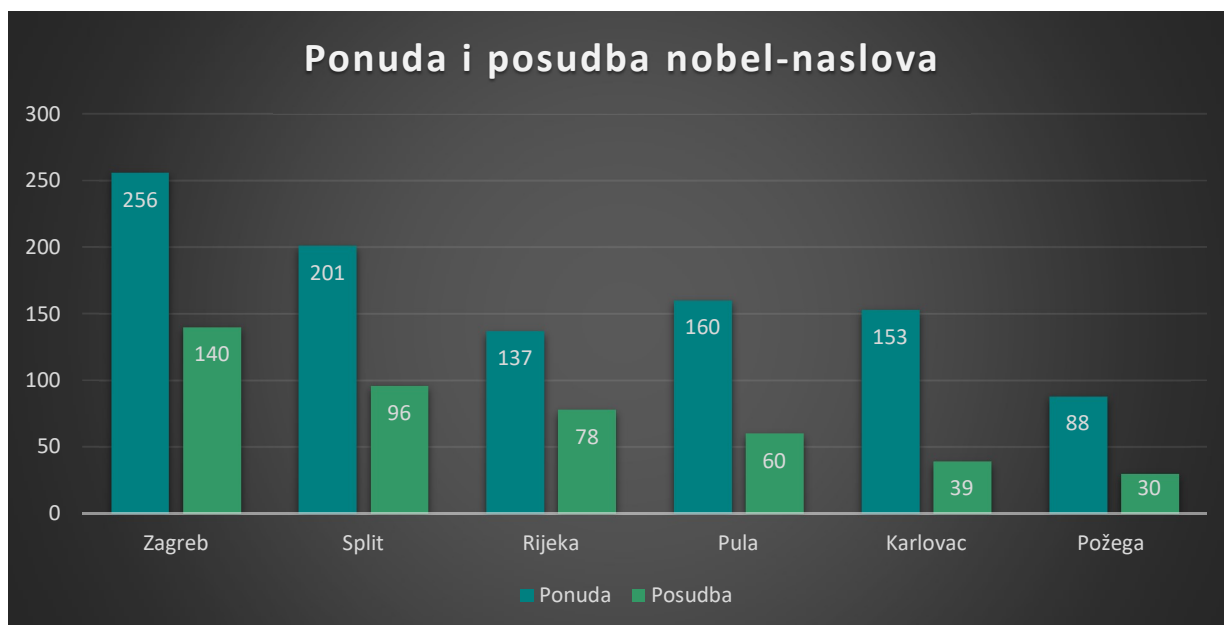
Grafikon 2 prikazuje objedinjeni prikaz posudbi Nobel-naslova za sve analizirane knjižnice. Može se primijetiti kako je u Knjižnicama Grada Zagreba ostvaren je najveći broj posudbi Nobel-naslova (140), a slijedi joj narodna knjižnica u Splitu (96), Rijeci (78), Puli (60), Karlovcu (39), Požegi (30).

Nadalje, iako primjerice Gradska knjižnica Ivan Goran Kovačić u Karlovcu posjeduje veći sveukupni knjižnični fond od većih narodnih knjižnica u Splitu i Rijeci, posudba je poprilično manja u narodnoj knjižnici u Karlovcu od narodnih knjižnica u većim gradovima. Razlika u broju posudbi primjećuje se i u narodnim knjižnicama Pula i Karlovac čija je veličina stanovništva slična, a veličine fonda se značajno razlikuju. Na Grafikonu 2 vidimo da je posuđivanost Nobel-naslova u Puli, veća nego u Karlovcu. Značajna razlika uočljiva je između Knjižnica grada Zagreba je ostvareno 140 posudbi Nobel-djela, dok je u Požegi ostvareno 30 posudbi Nobel-djela.

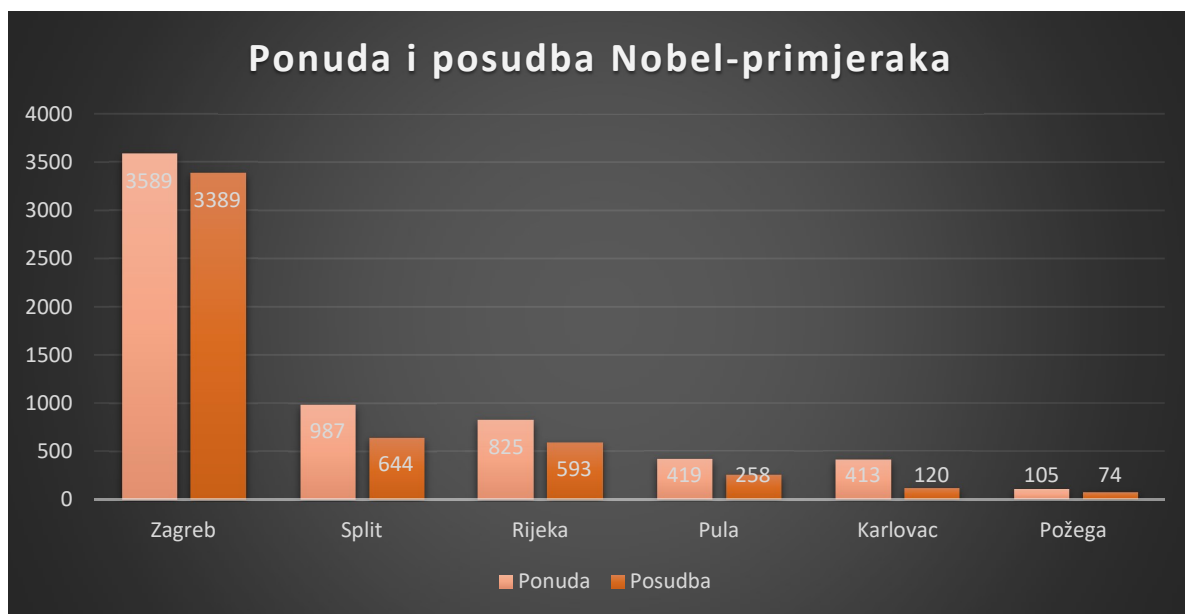
Grafikon 3. Posudba Nobel-naslova posljednjih 365 dana - objedinjeni pregled

Grafikon 3 daje prikaze ponude i posudbe Nobel-naslova za svaku pojedinu istraženu knjižnicu, pa tako vidimo kako je u katalogu Knjižnice grada Zagreba u odnosu na ponudu 256, posuđeno 140 naslova što bi bilo 55% posudbe. U Knjižnici Marka Marulića u Splitu u odnosu na ponudu 201, posuđeno je 96 naslova, dakle 48%. U Gradskoj knjižnici Rijeka u katalogu imaju 137 Nobel-naslova, a 78 je posuđeno, što čini 57% posudbe. U Gradskoj knjižnici i čitaonici Pula je u ponudi 160, posuđeno je 60 naslova, što znači da je posuđeno 37,5% Nobel-naslova. U Gradskoj knjižnici Ivan Goran Kovačić u Karlovcu u ponudi je 153, a posuđeno je 39 naslova tj. 25% posuđenih Nobel naslova, dok je u Požegi u ponudi 88, posuđeno je 30 Nobel-naslova, dakle 34% posuđenih Nobel naslova. Prema navedenom u najvećem postotku u Gradskoj knjižnici Rijeka posuđuju Nobel naslove u odnosu na ponudu.

Grafikon 4. Broj ponude i posudbi Nobel-naslova u posljednjih godinu dana u svim istraženim knjižnicama

Koliko svaka knjižnica posjeduje Nobel-primjeraka i koliko ih je posuđeno vidljivo je iz grafikona 4. Prema grafikonu, u Knjižnicama grada Zagreba posuđeno je 94% Nobel-primjeraka u odnosu na ponudu. U knjižnici Marka Marulića u Splitu posuđeno je 65% u odnosu na ponudu. U Gradskoj knjižnici Rijeka posuđeno je 72% primjeraka. U Gradskoj knjižnici i čitaonici Pula u odnosu na dostupan broj Nobel primjeraka, posuđeno je 62%, dok je u knjižnici Ivan Goran Kovačić u Karlovcu nešto lošija situacija pa je posuđeno samo 29%. U Gradskoj knjižnici Požega posuđeno je 70% Nobel-primjeraka.

Grafikon 5. Ponuda i posudba Nobel-primjeraka u istraženim knjižnicama

Opis i stanje dostupnosti Nobel djela u pojedinoj narodnoj knjižnici

U posljednjih godinu dana Knjižnice Grada Zagreba imaju ponuđenih 298 naslova nagrađenih autora Nobelovom nagradom, a od toga 133 posuđena naslova knjižnične građe. U Gradskoj knjižnici Marko Marulić u Splitu u ponudi imaju 221 naslov, a od toga je posuđeno 92 naslova. U Gradskoj knjižnici Rijeka u ponudi imaju 169, a posuđenih naslova 76. U Gradskoj knjižnici i čitaonici Pula u ponudi imaju 166 naslova, a posuđenih 60. U Gradskoj knjižnici Ivan Goran Kovačić Karlovac u fondu imaju 168 naslova dok je 38 naslova posuđeno, te u Gradskoj knjižnici Požega u fondu imaju 96, a posuđeno je 30 naslova.

7.5.1. Knjižnice grada Zagreba

Knjižnice grada Zagreba mreža su narodnih knjižnica grada Zagreba. Vizija im je prilagoditi se vremenu i ići u korak s budućnosti kako bi odgovarali izazovima vremena u kojem njihovi korisnici žive i djeluju. Nastoji se ostvariti kao prepoznatljiva ustanova, kao središte znanja, pristupačnosti, informacija, obrazovanja i kulture u gradu Zagrebu. U svojoj misiji knjižnice grada Zagreba navode kako korisnicima i posjetiteljima osiguravaju slobodan pristup književnim, znanstvenim općeobrazovnim i kulturnoumjetničkim sadržajima te da nude suradnju s nizom institucija iz obrazovnog, kulturnog, civilnog sektora na lokalnoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini (KGZ, 2023). Misija Knjižnica grada Zagreba slažu se s IFLA-nim dokumentom *10 ways to make a public library work/Update your libraries* (2009) koji upravo između ostalog ističe razvijanje knjižnice kao kulturnog prostora te poslovanja na međunarodnoj razini.

Katalog Knjižnica grada Zagreba ima ukupno 385 592 naslova. U odnosu na ukupnu građu Knjižnice grada Zagreba 385 592, ova knjižnica posjeduje ukupno 298 Nobel-građe (naslovi knjiga, e-knjige, zvučna građa, članak, vizualna građa, glazbena i notna građa), od toga Nobel-naslova knjiga posjeduje 256, a Nobel-primjeraka knjiga 3 589.⁵ Jezik koji prevladava u Nobel-naslovima je hrvatski (157), engleski (82), a zatim srpski (19) te u manjem broju njemački (12), španjolski (10), francuski (6), albanski (3), ruski (2), bosanski (1).

Prema dobivenim podacima o dostupnosti autora nagrađenih Nobelovom nagradom u periodu od 1980. do 2000. godine, knjižnica ne posjeduje radove autora Jaroslava Seiferta te Wole Soyinke. Knjižnica posjeduje najviše djela autora Gabriela Garcie Marqueza (58).

⁵ Podaci o ukupnoj građi preuzeti 14.07.2023. godine.

7.5.2. Gradska knjižnica Marko Marulić Split

Riječ je o mreži narodnih knjižnica i najvećoj ustanovi među narodnim knjižnicama u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Misija Gradske knjižnice Marko Marulić je osigurati slobodan pristup svim vrstama informacija, biti kulturno središte, promicati kulturne vrijednosti i jačati vrijednosti demokratskog društva (GKMM, 2023).

GKMM posjeduje ukupno 109 273 naslova.⁶ Različitih vrsta Nobel-građe posjeduje 221, dok je od toga Nobel-naslova knjiga 201, a Nobel-primjeraka knjiga 987. Prema dobivenim podacima u istraživanju o dostupnosti naslova Nobelovaca knjižnica ne posjeduje djela irskog autora Seamus Heaneyja, a posljednjih 365 dana posuđivani nisu bili Jaroslav Seifert, Claude Simon, Wole Soyinka, Naguib Mahfouz, Derek Walcott i Kenzaburo Oe. Nobelovac čija djela u najvećem broju knjižnica posjeduje je Gabriel Garcia Marquez (59).

7.5.3. Gradska knjižnica Rijeka

Radi se o narodnoj i matičnoj knjižnici za narodne i školske knjižnice Primorsko-goranske županije. Informacijsko je, komunikacijsko, obrazovno, kulturno i socijalno središte. Misija ove narodne knjižnice je opismenjavanje, čitanje, učenje, obaviještenost; jačanje osobnih kulturnih, duhovnih i demokratskih potencijala te kreativno i kvalitetno provođenje slobodnog vremena bez obzira na dob, spol, rod, društveni status, naciju, vjeru, radu ili druga obilježja. Podupirati društveno uključivanje svih marginaliziranih skupina građana te kulturnih vrijednosti; poticati i jačati vrijednosti multikulturalnog društva misija je ove knjižnice (GKR, 2023).

Gradska knjižnica Rijeka ima ukupno 143 537⁷ naslova, od toga posjeduje različitih vrsta Nobel-građe 169, od toga Nobel-naslova knjiga 137, a Nobel-primjeraka knjiga 825. Knjižnica ne posjeduje djela autora Jaroslava Seiferta, te Seamusa Heaneyja. Djela autora Claude Simona, Wole Soyinke, Naguib Mahfouza, Octavio Paza, Derek Walcotta nisu posuđivana tijekom posljednjih 365 dana.

7.5.4. Gradska knjižnica i čitaonica Pula

Riječ je o središnjoj narodnoj knjižnici na području Istarske županije. Misija Gradske knjižnice i čitaonice Pula je osigurati građanima jednak pristup informacijama, znanja i knjižničnim uslugama. Knjižnica se vodi vrijednostima koje se temelje na razvijanju usluga knjižnice svim društvenim

⁶ Podaci o ukupnoj građi GKMM preuzeti 19.07.2023. godine.

⁷ Podaci o ukupnoj građi GKR preuzeti 23.07.2023. godine.

skupinama bez obzira na njihovu pokretljivost, imovinsko stanje ili jezik kojim komuniciraju (GKCP, 2023).

Što se tiče knjižničnog fonda, Gradska knjižnica i čitaonica Pula ima ukupno 93 392⁸ naslova. Od ukupnog knjižničnog fonda posjeduje 166 naslova različitih vrsta Nobel-građe, od toga 160 Nobel-naslova knjiga s 419 Nobel-primjeraka knjiga. Od Nobelovaca, knjižnica ne posjeduje djela Wole Soyinke, Derek Walcotta, Seamus Heaney. Prema istraživanju, u posljednjih 365 dana nisu bila posuđivana djela autora Jaroslav Seifert, Claude Simon, Wole Soyinka, Josif Aleksandrovič Brodsky, Naguib Mahfouz, Derek Walcott, Seamus Heany te Gao Xingjian. Knjižnica ima najveći broj naslova Nobelovca Gabriela Garcie Marqueza (50).

7.5.5. Gradska knjižnica Ivan Goran Kovačić Karlovac

Gradska knjižnica Ivan Goran Kovačić ima misiju svim građanima osigurati jednak pristup svim vrstama informacija, širokom spektru znanja, svjetskoj i nacionalnoj kulturnoj baštini kako bi stvorili temelj za cjeloživotno učenje (GKKA, 2023).

Knjižnični fond GKKA sadrži 144 167⁹ naslova. Od ukupnog fonda posjeduje 168 naslova različitih vrsta Nobel-građe, od toga 153 Nobel-naslova knjiga s 413 Nobel-primjeraka knjiga. Riječ je o jedinom katalogu koji posjeduje djela svih Nobelovaca nagrađenih od 1980. do 2000. godine. Što se tiče posuđivanosti, autori Jaroslav Seifert, Wole Soyinka, Camilo Jose Cela, Derek Walcott, Kenzaburo Oe, Seamus Heaney nisu bili posuđivani tijekom proteklih 365 dana. Knjižnica IGKK posjeduje najveći broj djela Gabriela G. Marqueza (36) u odnosu na ostale autore kao i ostale knjižnice, ali primjećujemo da u odnosu na cjelokupni fond ima mali broj Nobel-djela.

7.5.6. Gradska knjižnica Požega

Riječ je o središnjoj i matičnoj knjižnici Požeško-slavonske županije. Poslanje kojim se knjižnica vodi jest otvaranje puteva prema čitanju, učenju, jačanju osobnih kulturnih, duhovnih i demokratskih potencijala te kvalitetnom i kreativnom provođenju vremena bez obzira na dob, spol, društveni status, nacionalnost, vjeru ili rasu. Gradska knjižnica Požega svojom djelatnošću i programima nastoji biti potpora društvenom uključivanju svih marginaliziranih skupina, te jačanju multikulturalnog društva (GKPZ, 2023).

⁸ Podaci o ukupnoj građi GKCP preuzeti 23.07.2023.godine.

⁹ Podaci o ukupnoj knjižničnoj građi GKKA preuzeti 24.07.2023.godine.

Katalog Gradske knjižnice Požega posjeduje ukupno 61 614¹⁰ naslova. Od ukupnog knjižničnog fonda posjeduje 96 naslova različitih vrsta Nobel-građe, od toga 88 Nobel-naslova knjiga sa 105 Nobel-primjeraka knjiga. Knjižnica ne posjeduje djela Nobelovaca Jaroslava Seiferta, Claude Simona, Wole Soyinke, Naguib Mahfoza, Seamus Heaneyja. Što se tiče posuđivanosti posljednjih 365 dana, autori koji nisu posuđivani su Josif Aleksandrovič Brodsky, Camilo Jose Cela, Octavio Paza, Nadine Gordimer, Derek Walcotta, Toni Morrison, Kenzaburo Oe. U najvećem broju i GKPZ posjeduje djela Gabriela Garcie Marqueza (27).

¹⁰ Podaci o ukupnoj knjižničnoj građi GKPZ preuzeti 27.07.2023. godine.

7.6. Rasprava

Tijekom usporedne analize dostupnosti djela nagrađivanih autora Nobelovom nagradom, utvrdilo se kako katalozi analiziranih knjižnica u značajnoj mjeri posjeduju ovu kulturnosvjesnu literaturu. Sama izgradnja raznolikog fonda može biti izazovan zadatak za knjižničare. Quinn (1995) raspravlja o tome kako politika izgradnje i razvoja fonda oblikuje i fond i identitet zajednice. Međutim, istraživanje Serebnick i Quinn (1995) pokazalo je kako su knjižničari spremniji od šire javnosti na uključivanje nekonvencionalne građe odnosno građe koja govori o temama koje ne prolaze ostala „velika djela“. Sharma (2017) pri pretraživanju kulturnosvjesne literature predlaže početi s pretraživanjem od izvora na kojima je popis nagrađivanih kulturnosvjesnih djela kao što su:

- Coretta Scott King Book awards - nagrada za knjige koje su stvorili afroamerički autori i ilustratori koji prikazuju afroameričko iskustvo,
- Tomas Rivera Mexican American Children's book award - nagrada za knjige koje opisuju meksičko američko iskustvo,
- Sydney Taylor manuscript awards - nagrada za rukopise neobjavljenih autora koji progovaraju o židovskom iskustvu,
- The Skipping Stones Honor award - nagrada koja promiče multikulturalnu svijest,
- The Jane Adams Children's book award i The international literacy association's - nagrada za knjige koje opisuju globalno društvo,
- Carter G. Woodson Book award - nagrada za tekstove koji uključuju djecu u razmišljanje o miru, društvenoj pravdi, globalnoj zajednici i jednakosti.

Prema rezultatima istraživanja pokazalo se da su svih 6 analiziranih knjižnica imale sličnosti u posjedovanju djela Nobelovaca. Najveća podudarnost primjećuje se u posjedovanju najvećeg broja naslova autora Gabriela Garcie Marqueza te u jezicima na kojem su Nobel-djela. Među analiziranim knjižnicama, izdvaja se Gradska knjižnica Ivan Goran Kovačić Karlovac koja posjeduje djela svih nagrađenih autora u datom razdoblju. U istraživanju se pokazalo kako je 8 (38%) dobitnika Nobelove nagrade iz europskih zemalja, a u knjižnicama je dostupna raznolikost autora i njihovih djela. Od 21 autora, 8 autora je iz europskih država, dok je 13 (62%) autora iz ne-europskih država. U knjižnicama su dostupna djela autora iz europskih zemalja kao i djela

autora koja nisu iz europskih zemalja. Ovo je ujedno odgovor na prvo istraživačko pitanje: Da li su u istraženim hrvatskim narodnim knjižnicama dostupna djela autora Nobelovaca?

U istraživanju koje su proveli Serebnick i Quinn (1995) postavilo se pitanje kako neke male narodne knjižnice postižu jednako visoku razinu raznolikosti kao i velike knjižnice? Ono što može utjecati na to su upiti korisnika za određena djela, kao i percepcije i uvjerenja knjižničara u vezi s korisničkom potražnjom, što konačno utječe na raznolikost knjižnične zbirke.

Što se tiče jezika djela Nobelovaca, djela su dostupna većinom na hrvatskom jeziku u istraženim narodnim knjižnicama - 70% djela, dok su ostali jezici slabo zastupljeni: engleski 12%, srpski i talijanski 5%, njemački 3%, bosanski 2%, francuski i španjolski 1%. Svakako na postotak stranih jezika utječe što pojedine narodne knjižnice u većem broju posjeduju građu na engleskom jeziku koju u najvećem broju posjeduju knjižnice u Zagrebu (82) i Splitu (30), a u najmanjem knjižnica u Požezi (2), isto vrijedi i za srpski jezik. Građu na srpskom jeziku u najvećem broju posjeduju narodne knjižnice u Zagrebu (19), zatim u Splitu (15) te u Karlovcu (13), dok ostale knjižnice posjeduju 4 djela i manje. Zanimljivo je kako postotku posjedovanja djela na talijanskom jeziku doprinosi knjižnica u Puli koja ima 44 naslova na talijanskom, dok knjižnica u Zagrebu ima tek 3 naslova. Knjižnica u Karlovcu posjeduje građu na češkom (1) i slovenskom jeziku (4), dok nijedna druga knjižnica nema naslove na tom jeziku. Isto vrijedi za knjižnicu u Splitu koja ima jedan naslov na ukrajinskom jeziku, dok na tom jeziku istraženu građu ne posjeduju druge knjižnice. Dobivanjem podataka o jeziku Nobel-građe, možemo steći uvid u jezike koji prevladavaju u pojedinim narodnim knjižnicama i pretpostaviti da je riječ o prisutnosti manjina u određenom okruženju kao npr. Pula koja ima najviše građe na talijanskom jeziku, a njezin geografski položaj se nalazi u blizini Italije.

Damrosch nedostatak prijevoda određenih djela pripisuje nekomercijalnoj i intelektualno izazovnijoj prirodi djela (2012). S druge strane, navodi kako se prijevodi na druge jezike, osim engleskog, ne prodaju najbolje, jer mnogi izdavači ne poznaju i ne razumiju dobro ostale jezike kao engleski, što je ističe, kompetencija koja im nedostaje u drugim jezicima. Osim toga, društveni i kulturalni kodovi također se smatraju manje kompliciranima u engleskom, što bi objasnilo veći broj engleskih prijevoda, kao i rizik prijevoda jer se sve manje prodaju (Damrosch, 383:393). Analiza je dala odgovor na drugo istraživačko pitanje: Jesu li Nobel-djela dostupna u narodnim knjižnicama samo na hrvatskom jeziku?

Što se tiče dijela istraživanja o posudbi u periodu od godinu dana, s obzirom na period objave djela, pokazalo se kako naslovi objavljeni 1950-1959 nisu uopće posuđivani, dok je najposuđivanija građa bila ona objavljena u periodu 2000-2009 godine. Brojčano veća posuđivanost slijedi kod građe objavljene u periodima 2010-2019, 1990-1999. Činjenica da se slabije posuđuju djela iz starijih razdoblja, može se pripisati razlikama u stilu pisanja, različitostima u kulturnom pogledu što može činiti izazove zbog kojih čitatelj ne može pristupiti svim tim djelima s jednakom naklonošću koju imaju prema djelima koja su im kulturno poznatija. Analiza posudbe dala je odgovor na treće istraživačko pitanje: Kakva je razina posudbe Nobel-djela s obzirom na godinu izdanja?

O samoj nabavi i izgradnji fonda u narodnim knjižnicama, prije više od 30 godina Kenneth F. Kister proveo je istraživanje u kojem su dominirala dva kriterija: kvaliteta i potražnja. Došao je do zaključka kako su tadašnji knjižničari dijelili djela na dobre i loše. Kriterij potražnje zapravo je predstavljao samo mali postotak aktivnih korisnika knjižnice i obično je usredotočen bio na bestselere, krimice i ljubavne romane. Tu je Kister zagovarao da narodne knjižnice preispitaju svoje kriterije kvalitete i potražnje te da se usmjere na raznolikost. Za Kistera, raznolikost je uključivala svjesno, aktivno traženje objavljenih djela u različitim formatima i djela koja predstavljaju različite vrijednosti i gledišta.

Ono što bi u idućim istraživanjima u hrvatskim narodnim knjižnicama moglo biti ispitano jest kako narodne knjižnice čine svoj fond raznolikim te na koje načine dolaze do informacija o kulturno raznolikoj građi?

Sebrenick i Quinn (1995) u provedenom istraživanju ispitivanje raznolikosti knjižničkog fonda u narodnim knjižnicama, kao neke od glavnih nedostataka navode nedostatak recenzija za odabir književnih djela oko čega se složio velik broj knjižničara, zatim nedostatak publikacija koja nude različita gledišta, nedostatak kvalitete publikacija, pristranost u izdavaštvu ili među osobljem koje odabire djela, trošak materijala, te nekvalitetan uvezom. Većina se složila u jednome, a to je nedostatak recenzija što onemogućuje stjecanje uvida u sadržaj. Dodatna poteškoća koja se pojavila kod istraživanih knjižnica u Sebrenickovom istraživanju je problem s odabirom, a onda s naručivanjem jer izdavači ili nisu dostupni ili su nepoznati stoga je teško doći do njih, ili se s druge strane problem se javio u brzom nestanku zaliha, odnosno, rasprodaji knjiga.

8. Zaključak

U promicanju kulturalne raznolikosti u društvu, narodne knjižnice imaju važnu ulogu. Na narodnoj knjižnici ostaje zadatak da pojedinca pružanjem informacija iz svog knjižničkog fonda, usmjeri u društvenom, kulturnom i intelektualnom razvoju, u formiranju osobe koja postaje dijelom civiliziranog demokratskog društva. Kako bi navedene zadatke ostvarila, nužno je poticanje međukulturalnog dijaloga i kulturalne raznolikosti kroz građu koju posjeduje čime ima priliku osvjestiti zajednicu o drugačijim kulturama, upoznavanju, shvaćanju i prihvaćanju drugih kulturnih perspektiva. Kako je Ranavoson istaknuo, važno je da knjižnica ponudi raznolike izvore informiranja koje bi omogućile jasniji pogled na nepoznate aspekte stvarnosti. Narodna knjižnica osim što pružanjem raznolikosti usmjerava korisnike, time obavlja i građansku ulogu kojom čini informacije, znanje i ideje dostupne svima, a time potiče formiranje neovisnog mišljenja, kritičkog promišljanja. U izgradnji raznolikog fonda, informativnog i ispunjenog raznolikim izvorima i perspektivama, važno je da knjižničar koji izgrađuje fond bude selektivan i vodi se primjerenim evaluacijskim kriterijima pri nabavi građe. Provedenim istraživanjem u analiziranim hrvatskim narodnim knjižnicama, stekao se uvid u dostupnost kulturnosvjesne literature autora nagrađenih Nobelovom nagradom. Istraživanjem se pokazalo kako u odabranim narodnim knjižnicama postoji raznolikost djela autora nagrađenih Nobelom u periodu 1980. - 2000. godine, te se utvrdilo da su njihova djela dostupna na stranim jezicima u malom postotku. Najveća raznolikost po pitanju dostupnosti djela, godina i jezika primjećena je u ujedno najvećoj hrvatskoj narodnoj knjižnici u Zagrebu. Narodna knjižnica u Karlovcu, iako je imala manje dostupnih djela nagrađenih autora, posjedovala je djela svih autora, čime se istaknula među ostalim analiziranim knjižnicama. Ovim istraživanjem pokazalo se kako odabrane narodne knjižnice potiču kulturnu raznolikost i nabavu kulturnosvjesnih djela. Ono što se daljnjim istraživanjem posudbe u periodu od godinu dana ustanovilo, jest da se istražena djela koja su objavljena u razdoblju od 1950. do 2000. godine, posuđuju u malom broju. Može se reći da je važno promicati kulturnosvjesnu literaturu svih razdoblja kako bi bolje shvatili povijest. Također, s obzirom da pojedine knjižnice nisu posjedovale djela svih autora, važno je dodatno povećati raznolikost istraženih djela u knjižnicama jer povećanje izbora privlači korisnike. Ukoliko je katalog usmjeren samo na određene pisce, primjerice europske pisce ili isključivo na popularnu literaturu, neće biti uravnotežen fond niti privlačan za korisnika. Stoga bi cilj bio dati prednost raznolikosti mišljenja u djelima. Ono što se

u prijašnjim istraživanjima pojavilo kao nedostatak jest nedostatak recenzija kulturnosvjesnih djela, nedostatak časopisa koji promiču kulturnu literaturu. Ono što hrvatski knjižničari mogu poboljšati po pitanju trenutne dostupnosti kulturnosvjesne literature je proučavanje časopisa, bibliografija te savjetovanje s kolegama o nabavi kulturnosvjesnih djela.

Literatura

1. Allanis, Illiana. 2007. Developing literacy through relevant texts. *Social Studies and the Young Learner* 20, str. 29–32. Pristupljeno: 20. rujna 2023. <https://eric.ed.gov/?id=EJ756721>
2. American Library Association. 2010. Intellectual Freedom Committee Subcommittee on the Impact of Media Concentration on Libraries. *Fostering media diversity in libraries – strategies and actions*. // *Intellectual freedom manual*. ALA, str. 10. <https://eric.ed.gov/?id=ED511465>
3. American library association. 2021. *Library Bill Of Rights*. Pristupljeno: 1. rujna 2023. <http://www.ala.org/advocacy/sites/ala.org.advocacy/files/content/intfreedom/librarybill/lbor.pdf>
4. Cameron Samuel. 2019. Cultural economics, books and reading. *Journal of cultural economics*. Vol 43, Issue 4, No1, str 517-526.
5. Crisp, T., Knezek, M. Suzanne, Quinn M., Bingham E. Gary, Girardeau K., Starks F. 2016. What's on our bookshelves? The diversity of children's literature in early childhood classroom libraries. *Journal of children's literature*, vol. 42, str. 29-42. Pristupljeno: 20. kolovoza 2023. <http://search.ebscohost.com.ezproxy.csu.edu.au/login.aspx?direct=true&db=ehh&AN=118900169&site=ehost-live>
6. Damrosch, David. 2018. *How to read a world literature*. Wiley-Blackwell. A John Wiley & Sons, Ltd, Publication. United Kingdom.
7. D'haen, T., Damrosch David, Kadir Djelal. 2012. *The Routledge companion to world literature* (1st edition). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203806494>
8. English, F. James. 2005. *The economy of prestige. Prize, awards and circulation of cultural value*. Harvard university press.
9. Feldman, Burton. 2000. *The Nobel prize: A history of genius, controversy and prestige*. Arcade Publishing. New York.
10. Freeman, S. Yvonne, Freeman, David E. 2016. Research on preparing inservice teachers to effectively with emergent bilinguals. Vol.24. *Advances in research on teaching*. Emerald

- books. Pristupljeno: 14. siječnja 2023.
<https://www.emerald.com/insight/publication/doi/10.1108/S1479-3687201524>
11. Ganguly, Debjani. 2021. The Cambridge history of world literature. University of Virginia. Cambridge university press.
 12. Gradska knjižnica "Ivan Goran Kovačić" Karlovac. 2023. „Misija“ URL: <https://gkka.hr>
Pristupljeno: 15. kolovoza 2023.
 13. Gradska knjižnica Marka Marulića Split. 2023 „Misija“. URL: <https://www.gkmm.hr>
Pristupljeno: 15. kolovoza 2023.
 14. Gradska knjižnica Požega. 2023. „Misija“. URL: <https://gkpz.hr> Pristupljeno: 16. kolovoza 2023.
 15. Gradska knjižnica i čitaonica Pula. 2023. „Misija“ URL: <https://www.gkc-pula.hr/hr/>
Pristupljeno 16. kolovoza 2023.
 16. Gradska knjižnica Rijeka. 2023. „Misija“ URL: <https://gkr.hr> Pristupljeno: 17. kolovoza 2023.
 17. Goldsmith, Annette Y. 2009. Found in Translation: A Mixed Methods Study of Decision Making by U.S. Editors Who Acquire Children's Books for Translation. URL: <https://diginole.lib.fsu.edu/islandora/object/fsu:182349/datastream/PDF/view>
Pristupljeno: 14. siječnja 2023.
 18. Hammond, Mary. 2020. The edinburgh history of reading. Modern readers. Edinburgh university press.
 19. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Natuknica. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 25. kolovoza 2023.
<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32130>
 20. IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice. 2011. Uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin. 2. hrvatsko izd. (prema 2. izmijenjenom izd. izvornika). Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, Str. 15. Pristupljeno: 15 siječnja 2023.
 21. IFLA. 2009. Public libraries section. 10 ways to make a public library work. Pristupljeno: 15. kolovoza 2023. <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/public-libraries/publications/10-ways-to-make-a-public-library-work.pdf>
 22. IFLA-in i UNESCO-ov Manifest za narodne knjižnice. 2011. IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin. 2. hrvatsko izd. (prema 2.

- izmijenjenom izd. izvornika). Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, Str. 105. Pristupljeno: 15. siječnja 2023.
23. Knjižnice grada Zagreba. 2023. „Misija“. Pristupljeno: 14. kolovoza 2023. <https://www.kgz.hr/hr>
 24. Kumaravadivelu, B. 2008. Beyond Methods: Macrostrategies for Language Teaching. Chapter 12. Raising cultural consciousness. Pristupljeno: 14. siječnja 2023. <https://www.degruyter.com/document/doi/10.12987/9780300128796-014/html?lang=en>
 25. Ranaivoson, H. 2012. Does the consumer value diversity? How the economists' standard hypothesis is being challenged. // The consumption of culture, the culture of consumption. A collection of contributions on cultural consumption and cultural markets. Lambert Academic Publishing. Str. 70-95
 26. Rodriguez, A.D. 2019. Culturally Relevant Books: Culturally Responsive Teaching in Bilingual Classrooms. Pristupljeno: 14. siječnja 2023. [Full article: Culturally Relevant Books: Culturally Responsive Teaching in Bilingual Classrooms \(tandfonline.com\)](https://www.tandfonline.com)
 27. Sharma, Sue Ann. Christ Tanya. 2017. Five steps toward successful culturally relevant text selection and integration. The reading teacher. Pristupljeno: 23. rujna 2023. [10.1002/trtr.1623](https://doi.org/10.1002/trtr.1623)
 28. Sims, R. 1982. Shadows and substance: Afro-American experience in contemporary children's fiction. Urbana, IL: National Council of Teachers of English.
 29. The nobel prize. 2023. Pristupljeno: 16. kolovza 2023. <https://www.nobelprize.org/prizes/lists/all-nobel-prizes-in-literature/>
 30. Thompson, Audrey. 2001. Harriet Tubman in Pictures: Cultural Consciousness and the Art of Picture Books. The Lion and the Unicorn, Volume 25, Number 1, January 2001, pp. 81-114 (Article). Published by Johns Hopkins University Press DOI: <https://doi.org/10.1353/uni.2001.0014>
 31. Tormaš, Marović Tena. 2013. Narodne knjižnice i promicanje društvene tolerancije. Zbornik radova. Pristupljeno 2. rujna 2023. <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:206:944554>
 32. Zygmunt Eva, Clark Patricia, Tancock Susan, Mucherah Wilfridah & Clausen Jon. 2015. Books like me: engaging the community in the intentional selection of culturally relevant children's literature. Pristupljeno: 2. rujna 2023. [10.1080/00094056.2015.1001661](https://doi.org/10.1080/00094056.2015.1001661)

33. Williams, R. 1976. Developments in the Sociology of Culture. *Sociology*, 10(3), 497–506.
Pristupljeno: 26. kolovoza 2023. <https://doi.org/10.1177/003803857601000306>
34. Winegarten, Renee. 1994. The Nobel Prize for Literature. Pristupljeno: 16. siječnja 2023.
<https://www.jstor.org/stable/41212206>

Availability and borrowing of culturally concious books in Croatian public libraries: works of Nobel Prize winners in the period from 1980 to 2000.

Summary

Public libraries are institutions that develop their activities for the benefit of the community. Today, in modern times, they are focused on information, education, creation of cultural identity and intercultural communication. In order for the same tasks of a public library to be achieved, it is necessary that through its library fund, the library provides its users with a diverse selection of materials. The creation of cultural identity and intercultural communication is possible through texts, books, materials from other cultures. These are culturally concious books that come from other countries, written in another language, and give an authentic feeling of a certain culture. In this work, books from other cultures were selected according to authors awarded the Nobel Prize in the period from 1980 to 2000. The aim of the work is to investigate the availability and borrowing of works by Nobel Prize-winning authors in the holdings of six Croatian public libraries: Zagreb City Libraries, City Library Marko Marulić Split, City Library Rijeka, City Library and Reading Room Pula, City Library Ivan Goran Kovačić Karlovac and City Library Požega. The research is necessary because works on the topic of culturally concious literature are not represented and the results would serve to gain insight into the state of availability of the mentioned culturally concious works and their borrowing during the period of one year in Croatian public libraries. The research part of the work will present the results obtained by searching the library catalogs of selected Croatian public libraries, according to the names of the authors awarded the Nobel Prize in the period from 1980 to 2000.

Keywords: public libraries, cultural diversity, Nobel Prize for Literature, availability of culturally concious literature